

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

Поредицата
„БЪЛГАРСКА КЛАСИКА“ излиза
благодарение на любезното
спомоществователство на
**МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА**
и
**НАЦИОНАЛЕН ДВОРЕЦ
НА КУЛТУРАТА**

1000 екземпляра от всяко заглавие
са предназначени
за библиотеките в България.

ИЗДАНИЕТО Е ОДОБРЕНО
И ПРЕПОРЪЧАНО ОТ МОН

ИВАН ПЕЙЧЕВ

ЕСЕН НА БРЕГА

Поредицата „Българска класика“
е под общата редакция
на **ИВАН ГРАНИТСКИ**
и **ПАНКО АНЧЕВ**

Издателство
•ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ•
София, 2004

886, 7-1

П 886.7-1
Г.33

2006004019

НБ "Пенчо Славейков"

Барна

No. 4019 200 Lb.

На корицата: детайли от картини
на художниците Йордан Кювлиев
и Найден Петков

© Андрей Андреев, съставителство, 2004

© Петър Добрев, художник, 2004

© Издателство „Захарий Стоянов“, 2004

ISBN 954-739-576-9

НАЧАЛО НА ДЕНЯ

НАЧАЛО НА ДЕНЯ

СТИХОТВОРЕНИЯ 1948

СТРАХ

Очите ме болят от много слънце,
от погледи, тютюнев дим и вино,
от ветрове и облаци разкъсани,
от гари, разписания и линии,
които вечно гонят хоризонта
с локомотиви, жици и семафори,
със пушек чер, с фенери, със кантони
и все пак никъде не ни отнасят.
Преследва ме скръбта неизживяна
на образи и мисли премълчавани,
на тъжен смях в бордеите пристанищни,
на виденото през стъкла и брави.
Скръбта по малката къщурка селска,
скръбта по всичко близко и далечно.
Не искам и насън да виждам устни,
изгубили цвета си и усмивката,
ръце безсилни, беди и отпуснати
върху писма и пожълтели групи;
разбити сгради, улици разкаляни,
сандъци с вехтошарски принадлежности
и дъжд пред магазини и пред хали –
разтворил празната си сива мрежа.
Не искам, вече никога не искам
да бъда сам, останал само с думите
за обич, за омраза и за истина.
И ако трябва – ще умра безшумно,
но с любовта, с надеждите на хората,
със нежността в квартирите затънмени,
очите си завинаги затворил
наистина от много, много слънце.

ВЕЧЕР

Мокрите листа блестят във зрача.
 Спря гъждът и в пътя посребрен
 под високите гървета крачи
 мургава жена с едно дете.

В погледа ѝ кротък свети нежно
 меката вечерна светлина
 и над нея вятърът привежда
 върховете с птичите гнезда.

Тя говори тихо и гласът ѝ –
 тъй добър, спокоен и дълбок –
 лее ведрина в тъмнежа смътен
 на едва настъпилата нощ.

И за теб не съществува нищо,
 нищо друго нямаш ти сега
 освен пътя, в който се усмихват
 майката, детето, пролетта.

И галечна, скрита скръб изрязва
 бръчки върху твоето чело.
 Спомняш си тревата край оградата,
 уличката, гървения кон...

А вървят жената и детето
 за ръка по сребърния път
 и стопяват се полека-лека
 в синьото море на вечерта.

САНТИМЕНТАЛНО

Тази нощ уморен аз се скитах по пустата улица,
 във градината спрях и по навук на пейката седнах,
 вееше вятър тих, стария жълт фенер караулеше
 и не знаей защо безпричинна тъга ме налегна.

Спомних си, ей така, без да искам, за нашата круша
 и за клона извит, дето връзвахме люлка, си спомних
 и погали свеж гъх на разцъфнал шибой моите устни,
 и забравих, че съм много тъжен и много виновен.

Като тропот на кон, в равно, пролетно утро
 заглъхнал,
 прошумяха край мен и отминаха гните предишни.
 И видях дворът тих, вадата и чучура пресъхнал,
 и коминът, изпзел тишината във сребърни нишки.

Видях себе си там, на стобора се бях покатерил
 и се целех със лък в котарака сънлив на съседите,
 мама с кротко лице на прозореца малък се мерна
 и със сини очи тя усмихната нежно ме гледаше.

После ти приближи, после с теб се целунахме
 скритом,
 после с тебе вървах и прохладния зрач ни погълна,
 в равнината пред нас беше привечер, светла и тиха,
 и във слънчева жар се топяха галечните хълмове.

1939

ЛЮБОВ

Изглежда, снощи е валило гъжд
и затова са весели гърветата,
и паркът, винаги един и същ,
със хиляди листа и канки свету.

На пейката сега пазачът глух,
ще бъде смешно, ако го запитам
дали е чул, когато ти със друг
си минала под зрача и звездите.

Не се страхувай, няма да съм лош
и ще разкажа тихо, но на себе си,
защо се разделихме и защо
днес пак съм уморен и малко бледен.

Сънувахме ли? Свиреше шурец,
и всяка дума беше тъй ненужна,
студени бяха твоите ръце,
а устните – затворени и чужди.

И някак изведиш, за миг, разбрах,
смехът горчив и погледа далечен.
В дълбоката, внезапна тишина,
аз знаех, че не ме обичаш вече.

Сега съм сам, но тъй е по-добре,
разбирам всичко и не те осъждам.
Вървя замислен в пролетния ден,
и може би съм тъжен...

ДАЛЕЧНО

Напразно всяка вечер аз поглеждам
във старата кутия за писма.
Не идва пликът бял със почерк нежен,
с любимо, нежно име на гърба...

По коридора тръгвам много бавно
и в стаята си влизам много сам.
И сигнал до прозореца по навик,
стоя във мрака, чакам те, мълча.

И мисля дълго как отмина влака,
и мисля дълго колко си далеч
и колко дни ще трябва на писмата ми
да стигнат до далечния адрес.

Прости ми, че така скърбя за тебе;
не бива, знам, не бива, а боли
и утре пак напразно ще погледна
в кутията за малкия бял плик.

ОМРАЗА

12

ИВАН ПЕЙЧЕВ

Намрази
със сурова
омраза
врага.
Намрази го
със вълча омраза.
Намрази го с омраза,
закалена в жарта
на народната мъст неизказана.
Преди да натиснеш
спусъка с пръст –
провери
за последен път
мерника.
За младежа, осъден
на смърт,
си спомни
и с омраза
курума изстреляй.
Припомни си
как в тъмната
есенна
нощ
камионът се спрял
пред участъка,
как е охкал
другаря,
жив в калния гроб,

и земята
със нокти е граскал.
Не забравяй,
помни
партизанина смел,
във житата с приклади
премазан,
и издигнеш ли щик
над врага пребледнял,
до цевта го заби
със омраза.
Не за него
над ниската родна стреха
щъркели са свили
гнездата си
и сина ти
наесен им маха с ръка
и напролет усмихнат ги чака.
Няма място в живота
алилуйната смет,
няма място за хленч
и за слабост.
Не сълзите,
а омразата нека прелей
на скръбта ни
в бездънния кладенец.
И затуй,
прочетеш ли във вестника нов
новини
за престрелка в Пирея
и със взрив
динамитен
от потонния мост
полети
ешалона във Рейн,

13

ЕСЕН НА БРЕГА

ти във София стой
в строя боен, войник,
и кварталите зорко обграждай,
с езика на шмайзера
с врага говори
на великата
тема
омраза.

ПАРИЖ

Когато тъмен мрак прибули
на Сена сънните води
и над готическите кули
небето звезден лик стаи,
Париж изтръпнал засилва,
от мъртви светлини обяня,
и в скръбна гама прозвучават
камбаните на Нотр Дам.

Тежи стаена тишината
и Сена в сенките шуми,
заплетен в бунт и съзаклятия,
Париж загъхано слухти.
Часът на спомените бойни
разкъсва с металичен звън
нощта мъртвешка и покоя
на неспокойния ѝ сън.

Пришжда призивът камбанен
в тревожна кипнала вълна,
гърмят тревожно барабани
в предградието Антоан.
На барикадите епични
израстват гладните тълпи
и сякаш пак борци трагични
проклинат глухо Тюйлери.
Застава гневен на трибуната,
окървавения Марат
и синьоблузата комуна
край „Пер ла Шез“ минава пак.

И пак Париж кънти в тревога:

„На крак, парижки синове!

Навред до Рейн с изнемога
земята родна ви зове.“

Но гаснат звездните огньовете.

Над Сена спуска се мъгла,
догаря празника бунтовен
в изпепелените сърца.

Париж, Париж, напразно в мрака
очакваш своите синове,
напразно с плач несдържан плака
за сетен път Робеспьер.

Отново хиляди бастилии
притискат френските земи,
макар че кралевските лилии
с кръвта си нявга ороси.

Нима в праха на времената
угасва всеки слънчев ден?

Нима мираж е свободата,
нима ти беше победен?

Не, никога! Париж, ти пак си
свободния и горд Париж.

Ти с бой прогони окупатора
и днес във схватките гориш.

От севера безбрежно снежен
привет изпраща ти Москва.

И знай, че с нови марсилези
ще дойде правдата в света.

Тогаз, Париж на барикадите,
духът си гневен успокой
и дай в парижките предградия
последния победен бой.

СЕПТЕМВРИ

Провлякъл мъглите и синьото злато
на есен пустинна в пустинна страна,
размирният Дунав прокллина земята
и гибел предрекъл, избързва в нощта.

Вий вятър степен над тъмните стрехи
и глухи камбани надгробно звънят
и в жалба надгробна над огън и пепел
от старите рани пак кърви текал.

Загълхна в полята със тътен привлечен
железният гръм на последния бой.
В покоя на мрачната облачна есен
селата изпращат конвой след конвой.

Ни дума, ни шум. Само Дунавът гневно
бунтовния спомен догонва със стон.
На Вола орлица ранена се стрелва
и цвили край Плевен казашкия кон.

Оборище братска прегръдка открива,
пред мъртвите нощ е, пред живите – смърт.
Отново баташките ями са зинали,
окови наново месата гризат.

И в мрака „Септември“ изплакват селата,
„Септември“ повтаря стаената степен,
„Септември“ подзема студения вятър,
„Септември“, „Септември“, ти знаме и креп.

Задрямал тревожно, Балканът се вслушва,
Балканът се сепва и глухо ридай.
И песен запява гората хайдушка
за черната мъка на родния край.

„Септември“, „Септември“, врагът ни ще помни
свещената клада от смели сърца.
Вървяха сплотени тълпите огромни,
шумяха бунтовно безброй знамена.

Но лаят картечен удави във кърви
червения празник на робската мъст.
Мъглиж и Берковица пагнаха първи
и кърви окъпаха родната пръст.

Над скъпите жертви ликува палачът,
димът на пожарите слънцето скри.
Челата прихлупват вдовишки забражки
и пита за татко си русия син.

Тъй нощи и дни, и години минават.
Бесилките скърцат, но тайно в нощта
Балканът разнася бунтовната слава
и бури огласят гори и поля.

И пагне ли есен и с есенно злато
Септември полята пустинни покрий,
пак вий септемврийския яростен вятър,
пак пие земята кръв, гъжд и мъгли.

В ясните нощи, щом слязат звездите
и мрежи замрежат над Дунава тих,
провличат се сенки безкрайни редици,
излиза от гроба си всеки убит.

И хиляди пушки се гизат в закана,
и клетва изричат сковани уста:
„Със бунт не посрещаш ли всеки тиранин,
на пепел да станеш, о, робска земя!“

А нов и последен Септември израства
от Дунав до гордия снежен Пирин.
И ехо бунтовно повтаря стогласно:
„Палачи, що значи смъртта на егин?“

В МИНУТИ ПРЕД АТАКА 1955

ТИШИНА

В избистрената свежа синева
летят спокойно ветрове и птици,
стопява полъх пролетен гнева,
застинал във войнишките зеници.

И в утринта през росното поле
за пръв път към посочената кома
свободно, без прибежки и обстрел,
отица нашата пехотна рота.

И можеш край златистите купни
да доловиш как угва сок в тревата,
да чуеш как земята жадно пий
прозрачната прохлада на росата.

И в таз невероятна тишина,
изпълнена с криле, с цветя и сокове,
ний, още оглушени от стрелба,
вървим и разговаряме високо.

ЧЕТВЪРТА РОТА

Огрява слънце. Спря гъжгът,
тополите шумят самотни.
Върви по фронтовия път
четвъртата пехотна рота.

Вървят бойците. Звън на щик
отмерва крачката войнишка
и на коравите плеци
изсхват мокрите платнища.

Зелените листа блестят
и капки закъснели падат.
Мълчат бойците, вместо тях
шинелът с оргени докладва.

И хълмовете се нишат,
отстъпват стръмнините с ропот.
Върви по фронтовия път
четвъртата пехотна рота.

С усилен марш върви напред,
а в зоната над боевете
гори снишеното небе,
раздухвано от ветровете.

И греят светлини безброй,
приижда и шуми животът.
Равнявай се! Отица в бой
четвъртата пехотна рота.

ЗА ДА ЖИВЕЕШ

Политна ли в степта и пред очите ми
огромния простор се разлюлее,
не ще се спрат загъхани бойците,
не ще престанат птиците да пеят.
Не ще пресъхнат ручеите светли,
не ще угасне слънцето в небето.
Земята пак ще е земя, ще има
валежи, ветрове и пълнолуния,
нощта ще бъде пак неотразима,
когато влюбените се целунат.
В пръстта ще светят кънове наболи,
ще смучат жадно корените влага
и сенките сребристи на тополите
във пустите окопи ще залягат...

Войникът сред степта е изостанал
и щикове в утринта светлеят –
детето в люлката да казва „мамо“,
да зрее жито, слънцето да грее,
за да живееш ти,

за да живееш!

БЕЗИМЕННА КОТА

Той можеше да бъде жив,
ако отстъпеше рубежа,
но не отстъпи и лежи
всрещ гилзите суров и бледен.

Лежи огромен и прострян
и сякаш пустата покрил е,
и сякаш пустата сега
пред мъртвия се е смалила.

А беше много тежък бой.
А трябваше да ни прикрият.
Мълчахме всички. Тръгна той
и ний тъгата си не крием.

И нас ни гледат две очи
изпод клепачи обгоряли
и строгата уста мълчи,
тъй както пред врага мълчала.

Затуй в червена светлина
унгарското небе се къпе
над оня, който пред смъртта
назад ни крачка не отстъпи.

Затуй боецът тук лежи
всрещ гилзите, суров и бледен,
с горещата си гръд прикрил
величествената победа.

БОЙНА ДРУЖБА

24

ИВАН ПЕЙЧЕВ

Забравят се най-скъпите неща,
забравят се най-хубавите гуми,
бледният и най-нежните писма,
цветята губят своя цвят и клюмват.

Забравя се приятелят любим,
забравя се момичето любимо,
но никога не ще забравиш ти
атаките при котата безименна,

Не се забравя гумата „напрег“,
не губят своя цвят, не избеляват
ракетите в дълбокото небе,
изгнели над безсмъртие и слава.

Не се забравя бойният другар,
другарят със войнишката шинела,
с когото, обкръжени от врага,
последните патрони си разделял.

В МИНУТИ ПРЕДИ АТАКА

25

ЕСЕН НА БРЕГА

С очи сурови от война и мрак,
със устни, потъмнели от омраза,
ще мога ли, ако се срещнем пак,
да те погледна и да ти разкажа
как тежка е войнишката тъга
и как тежи окопната умора,
и колко дни и нощи съм мечтал
пред мен вратите пътни да отвориш.
Ще мога ли, ще мога ли, кажи,
да заглуша тревогата, копнежа,
ръцете ми, привикнали на щик,
ще могат ли да те погаят нежно...
Обичана, не се страхувай – знай,
в окопа, още димен от стрелбата,
минутата, в която се мечтай,
е може би минута пред атака
и аз не бих намерил мъжество,
ни път към теб през огън и желязо,
и ако сърце, препълнено с любов,
войнишкия шинел не беше пазил.

НА ПОСТ

Сънят идва ъ шепне „засни“
и покоят измамлив ме грабва.
Ти ще дойдеш в съня може би,
но не трябва, не трябва, не трябва.

В колебливите лунни петна
две тополи със мене на пост са
и с прохладен тръпчив аромат
зажагнелите устни докосват.

Всичко тук ми напомня за теб
и ръката от нежност отслабва,
и тъгата войнишка расте,
но не трябва, не трябва, не трябва.

Във блиндажа другарите спят,
от тревожния ден уморени,
и животът, покоят, сънят
тази нощ са на мен поверени.

НИЧИЯ ЗЕМЯ

Небето тлей. Избухват мину
и тази ивица земя,
димяща между двете линии,
е ничия земя сега.

Над нея птици не прехвърчат,
над нея слънцето не грей
и тя измъчена се гърчи,
и тя разкъсана черней.

А тука са живели хора
и песни са звучали тук,
блестял е в пролетната оран
в браздите лъскавия плуг.

И тука е вървял косачът
по росната пътека бос.
И меко в утринта прозрачна
ухаел първият откос.

Сега във гум е потопена
и ничия сега е тя –
изсъхналата, овъглена,
ранена, стенеща земя.

От тъмните горещи ями
към теб тя вика „помогни“ —
и тясна ивица е само,
а колко е голяма, виж,

в пръстта, изронена и синкава,
със всеки стрък изкоренен
тя би могла във миг единствен
живота цял да побере.

И от окопите, презгърбени
от тежестта на таз земя,
ний тръгваме, за да я върнем
на хората и на света.

СПОКОЙНА НОЩ

Тревата, от снаряди покосена,
ухае и умира със геня,
ранените дървета тихо стенат
в предзalezната мека вегрина.

Отмина боят. Там далеч на запад
запалва фронтът смътно зарево
и пътища оранжеви се стапят
в хълмистия начупен хоризонт.

Избира мрак от ямите снарядни,
от пустите окопи вее хлад.
Спокойна нощ, другарю, в боя паднал,
спокойна нощ, унгарска равнина!

Отново ти принадлежиш на всички
и всеки в теб ще има своя дял,
и само сред узрелите пшеници
ще сочи пирамида със звезда,
че тук била е ничия земя.

ПРОВЕРКА

Луната в студеното плитко небе
проблясва с оранжева перка
и властно тръбата зове с тъмна мег:
проверка,

проверка,

проверка!

Извиква поименно своите бойци
всрещ мрак командирът застанал,
но вляво от него – покой мълчалив,
във дясно от него – мълчание.

За пръв път бойците не чуват гласа,
за пръв път без отклик зове командирът,
тежи тишина,

тишина,

тишина

и властният призив в тръбата замира.

А слушай, говори унгарският хълм,
Унгарската пуста говори,
унгарският вятър, от Тиса дошъл,
лети с имената в простора.

И в тъмната вечер със вопъл нечут
земята унгарска се скланя
над всички, които завинаги тук
остават на стража без смяна.

СПОМЕН

Беше спрял гъждът
и в мрака вятърът
свиреше като тръбач.
Пред атаката в окопа кален
ний лежахме двамата със теб
и спокойно чакахме сигнала.
Беше тихо.

Храстите от хълма
махаха със есенни ръце
и небето гаснеше, огънато
в острата бодлива тел.
От подаръците две цигари
бях запазил,
дадох ти една,
казах: „Да запалиме, другарю!“
И тогава чак видях очите ти
и момичешките ти коси.
В мокър сив шинел
и с тежка каска
ти стоеше –
мъничък войник.
Само мракът беше между нас
и някакви звезди.
Пламна първият червен ракет,
в боен рег
ний тръгнахме в атака.
Някой се препъна,
изруга,

глух гърмеж
 прогъни тишината,
 дебнеща ни
 с хиляди гула.
 Ний прибягвахме
 по склона плъзгав,
 с нокти се изкачвахме на смърт,
 ти бе с мен,
 под крачките ни бързи
 тръпнеше земята на врага.
 Боят се разгаряше
 и мините
 ринеха набъбналата пръст.
 И във мрака,
 в сипейте зинал,
 заплующ
 притихналият гъжг.
 И врагът
 не удържа на удара.
 Дадоха есесовците гръб.
 Не видях
 къде съм те загубил
 и сърцето ми се сви
 от скръб.
 Знам...
 напразно взирах се наоколо,
 знаех,
 теб те нямаше в окопа
 и мнозина
 липсваха от нас.
 Търсих те на утрито,
 намерих те.
 Беше мъртва.
 Не заплаках.
 Ний без плач погребваме

падналите в боя.
 Само снех
 каската
 и се заклех в живота на врага
 да отмъстя за теб.
 Привечер
 ний тръгнахме
 в колона.
 Храстите
 пак махаха от хълма
 с потъмнели
 есенни ръце.
 Аз извърнах
 настрана глава.
 Пареше ми нещо под клепачите,
 но за туй
 виновен беше вятърът,
 вятърът и есенният зрач.

по "Пенчо Славейков"
 Варна

№ 4049 2002 г.

НАЧАЛО НА ДЕНЯ 1955

ДНИ И ДЕЛА

Димитровград е още обкован
във скелите, отрупани от тухли,
над него спуска привечер Вулкан
големи сини знамена от пушек
и всеки гвоздей в залеза блести.
Пълзи на канки светлина по жиците
и сънни сенки в младия пелин
оставят вагонетките и птиците.
Ти спираш бавно, въздуха е свеж,
примесен с гъх на жито и малини,
и струва ти се, в твоето сърце
минават всички кабели и линии.
И колко прост и ясен е света
в бетонът, арматурата и мислите.
Усмихнат, ти се вслушваш във града
и дишаш със могъщото му дишане.
Ти милваш с поглед всеки светъл цех
и пращаш ток в термичните централи,
под грубите ти ласкави ръце
растат високо белите квартали.
И някой друг едва ли би разбрал
и със очи едва ли би обхванал
как тук мечтите стават на дела
по пътя, начертан от младостта ни.

ТОЗИ, КОЙТО НЕ СТАНА МОРЯК

Някой тихо запя и в палатката
внесе синьото гладко море.
Може би затова неочаквано
на спокойните силни ръце
се разби светлината на канки,
може би и затуй, че изразяваше
мракът в сипея стръмна вълна,
не повярвах, когато ми каза:
„Аз морето не съм виждал, брат.“
После дълго с усмивка широка
и прехласнат говореше той,
че наесен ще служи във флота.

Ний го виждахме, сигнал весло,
да върви по крайбрежния пясък...

И остана му име Морякът.

Есента се прокрадваше в дните
с гъх на билки горчиви и бор
и в дълбокото сънно затишие
размотаваше златно кълбо.
Към далечни пристанища вдигаха
бели облаци, бели платна,
мрежи с лунни седефени риби
на небето от равния бряг
бавно теглеше светлия изгрев.

И високите буки жълтееха,
и шумяха над нас гърждове,
а морякът във изкопа пееше
за далечното синьо море...

Но един ден... забравена бомба,
кръв по бузата... неми уста.

Пак издигаха белите облаци
в път далечен далечни платна,
а морякът го нямаше вече.

И самотни звездите ще греят
над палубата в ясната нощ,
и за него ще стене във реи
черноморския вятър суров,
и момичето няма да чака
всяка вечер на тъмния кей.
Там, където синей на ръката му
синя котва и синьо сърце –

топли устни то няма да спре.

Уморено се влачат по билото
напластени гърждовни мъгли.

* * *

По зелената мека трева
бавно слизаме в сънната утрин.
От небето вали светлина
и угасва в косите и устните.
В твоите устни, в твойта коса.

И росата прозрачна изпил,
идва с птиците изгрева румен
и последния мрак позлатил,
смесва нашите сенки безшумно,
смесва влажните светли следи.

С нежен шепот цъфтят цветовете
под краката ни мокри и боси.
Едри макове с пламък червен
насветления въздух докосват –
пламва целия пролетен ден.

И с висока зъбчата стена
тук пред нас се изправя гранита,
пътят свършва и само аз знам
на кого ти сега се усмихваш
и стоманата милвам със длан.

ОТПЛУВАНЕ

На Божидар Божилов

Ако след тебе бавната вълна
остави върху пляска крайбрежен
студена пяна, сол и светлина
и твоите стъпки по брега изчезнат;
ако зад борда в сънното море
за миг се стрелнат едролосни риби,
погплашени с отблясъка горещ
на вдигнатата котвена верига;
ако самотни чайки загреват
с крила покоя неподвижно светъл
и видиш за последен път брегът,
изрязан рязко в синьото безветрие –
в сърцето си какво ще вземеш ти,
какво ще вложиш в себе си завинаги?
Седеш ли, прохладен и златист,
в разтворената звездна раковина
на утринта над морския простор?
Солената целувка върху устните
или сълзата в тъмното око,
погълнала небе, вода и суша?
Ти ще отплуваш и от нощ до нощ
ще се утайва в теб морето шумно,
пречуило в кристалната си площ
рибарите край мъртвата лагуна
и черните носачи на памук,
и стачници в замрелите пристанища,
и татуиран гневно свит юмрук,
разписал с удар пръстените кани.

Ти дълго ще пътуваш и при теб
ще се разсейва сумракът каторжен
и в твоето обветрено лице
морето бронз и свобода ще сложи.
В загадъчната смътна далнина
зората ще се ражда и умира,
но не забравяй бавната вълна,
безшумно заличила твоите дири.
Морето ще разкъса твоя флаг
и котвата желязна ще изтръгне,
ако не е със тебе оня бряг,
от който ти за някъде си тръгнал.

НАПЪТСТВИЕ

Когато ти решиш да си заминеш,
недей си взема сбогом нито с мен,
нито с морето...
Иди си, без да се сбогуваш.
Отплувай до съседното пристанище –
до другото пристанище отплувай незабавно.
Там ще намериш пак и чайките, и ветровете,
и лодките със гърбове катранени.
Ще отпочиват пясъците кротко
и всички улици ще водят към морето...
Иди си, без да се сбогуваш.
По кея, опустял внезапно,
по облака, над залива застинал,
по дюните, внезапно занемели,
ще разбере, че вече си заминала.
Тъй сребърните малки риби идват
и недокоснали брега,
се стрелват пак
навътре във морето.
Аз дълго ще почуквам със лулата си
по камъка, горещ от светлина,
и ще си тръгна, без да я запала,
оставил купчинка студена пепел
по камъка, от светлината топъл.
Вълните ще шумят със белите си гребени
и този шум, дълбок
и тъмносин като морето,
ще спре до тебе,

тъмносин като морето там,
във другото пристанище.
Но ако сушата не ти предложи нищо ново,
ако в сърцето ти нахлуе властният ѝ повик –
веднага си тръгни.

Ще се разтваря бавно хоризонта,
брегът ще губи своите очертания.
Морето има хиляди пристанища:
отплувай, без да се сбогуваш
с нито едно от тях.

Догето някой ден ще чуя смях,
ще чуя стъпки – бързи и отчетливи –
по стълбите на гървената къща
и върху устните си ще усетя устни
с дъх на море и нар.

И със затворени очи ще знам, че ти се връщаш.
Защото всичко край морето е море.
То идва, за да си отиде –
отида си, за да се върне пак.

Затуй недей си взема сбогом ни със мен,
ни със морето.
Иди си, без да се сбогуваш.

ДАЛЕЧНО ПЛАВАНЕ

На Никола Мавродинов

Ти често в есенните бегли дни
стоеше тук на камъка, изгладен
от време и вълни,
и твоя поглед чезнеше във хоризонта.
Безсилно слънце милваше ръката ти
със белези и хълмчета, кораби от веслата,
с тъмнеещи реки от бавна кръв.
Зовеше твоя залив, очертан
с гори от бронза стар,
но ти стоеше неподвижен, слян със камъка,
а твоя поглед чезнеше все там във хоризонта.
Приспало кораби и ладици,
огладило най-тънките си гънки,
морето идваше при теб.
То чуваше как бие тъй полека,
съвсем полека твоего сърце
и ти говореше, угрижено снишило глас.
Над вас лениви гларуси
пронизваха простора ведър,
а ти се разговаряше с морето.
Във гългата беседа
изплуваше голям самотен кит,
над мачтите притихнаха пасати
и жълти тигри дебнеха в тръстиките
край мрачните тропически реки.
С метална неподвижност се изрязваха
високи палми в зноя,
гасяха бури пламъка спокоен на южните звезди,

в безумна лунност тънеха лагуни,
 колибри светеха –
 и трепкаха с хриле върху палубата
 сребристи влажни риби.
 О, твоя кораб беше тъй далече!
 О, тъй далеч бе твоя кораб, влюбен
 във безкрайността!

И странните названия
 Баб-Ел-Мангеб, Валпарайзо, Гваделупа
 звучаха като заклинания,
 в които се откриваше света
 без разстояния, без граници!

Как продължителен бе този разговор с морето,
 като далечно плаване,
 като завръщане в далечното отечество.

Когато потъмнееха скалите
 и влажни сенки спираха на кея,
 с далечността във себе си –
 ти тръгваше, взел сбогом от морето.

Морето те обичаше, но ти –
 ти повече обичаше морето
 и твоите стъпки нивга не отвеждаха
 отвъд дълбоко синята черта,
 навеки свързала сърцето ти със хоризонта.

Крайбрежната позлата се топи.
 Нощта е близко.

Ниско над водата
 денят се мярва за последен път
 с безжизнената чиста бледнина
 на близката си смърт.
 Трепти денят на чайките с крилата
 всред есенния безпощаден мрак
 и ти, моряк, не ще се върнеш вече.

Последният попътен вятър вее
 и в залива небето се изгубва
 като огромно корабно платно,
 над твоя камък стръмно се люлее
 последната, най-тъмната вълна,
 и ти ведно със нея ще отплуваш
 в посоките на безпределността.

* * *

Аз не мога да бъда винаги с теб
под студените звездни пространства.
Толкоз слаби са твоите нежни ръце
спрямо тяхната сила гигантска.

Те ме викат, те властно и нежно зоват
с чистота необятна, която
буди в мен първобитния мъж на лова
и аз бягам от твоите обятия.

И когато без страх отвъд всеки предел
острие моя поглед забива,
нашпа – малката, скъпата, земната цел
със безкрайните цели се слива.

И ми става по-близък човека, засял
каменистата почва с гървета,
ветровитите хълмове с буйни лоза
и прокарал в гората пътека.

И ми става по-близък самия живот
със растежа, със вечното тлене,
който тежките форми на зрелия плод
разрушава за ново рождение.

Разбери, аз не мога да съм винаги с теб
под студените звездни пространства.
По-силно от твоите ръце ме влече
тази сила гигантска.

Но не зная, когато, от звездния дъжд
озарен, тук при теб се завръщам,
дали аз самия съм все така същ
и дали ти самата си същата.

СЛЕДИ

От малки и големи стъпки гури
остават върху пясъка златист
и в жълтите горещи дюни спират
големите и малките следи.
Стоим един до друг и не говорим,
пустей далече каменния кей.
Един самотен облак – златен кораб –
закомтвен в хоризонта се люлей.
Гори брега, от залеза пронизан,
гори небето, въздуха гори
и чайките горят и бавно слизат
с крила пламтящи в сините води.
Повява бризът лек и аз не зная
дали сега навеки между нас
посоки на раздялата чертаеш
с обувки бели в пясъка шумящ.
Пред нас морето в тъмни очертания
с призивен звук посреща тази нощ
и призивът му в нашето мълчание
звучи с такава страстна дива мощ,
че ти с усмивка ставааш. Бризът милва
лицето ти, а моята ръка
от рамото ти пада тъй безсилна –
сама от рамото ти пада тя.

И вече няма думи. С глас привлечен
говори необятното море
и пада върху дюните разсечени
безмълвните ни сенки. Знам – без рег
и без посока дълго ще замира
шумът на стъпки в пясъка златист,
но в мрака черен няма да прозират,
не ще личат обратните следи.

НА ПЪТ

Излиза вятър и от хълма
ти слизаш с него, а пред вас
шуми в студеното безмълвие
и съхне жълтата трева.
По цялото небе разлян е
чер мрак и тегне върху теб
окървавено то мълчание
на този залез без небе.
Къде ще спреш, къде под вятъра
сърцето си ще подслониш
Вървиш и знаеш, че те чака
тъга всред четири стени.
Вървиш, а вече във Несебър
прозорците горят, но там
измежду тях един те дебне
с дълбоката си тъмнина.
И ти не ще се върнеш. Няма.
И този вятър ще завей
със пясък стъпките, и само
остава есенния кей
и кораба. Ти тръгваш днеска,
а чайките ще викат тук
и ще покрий викът им трескав
прибоя с равния си звук.
И може би нощта безсънна
ни с миг не ще се удължи,
не ще тъжат очите тъмни
ни миг за тебе може би.

И тъй е по-добре. Излишна е
скръбта на този хубав бряг...
И утре в синьото затишие
рибарите ще пеят пак.
Но в притъмнялото пристанище,
в града спокойно свечерен
една частица ще остане
поне от твоето сърце.
И кораба с товар от спомени
ще отпътува с вечерта,
и ще се скрий на хоризонта
отвъд – зад синята черта.

СЕВЕР И ЮГ

Ветровито разсъмване
непрестанно простора вълнува.
Бавно облаци тъмни
във посока на вятъра плуват.

Към далечните заливи
тръгва смелата тиха флотилия,
всяка бездна заспала
набраздила със острите килове.

Странни птици и риби
заг кърмите високи се мяркат.
Бордовете загрибат
синевата – ту тъмна, ту ярка.

Бляскат сребърни мълнии,
светят дълги вълни в хоризонта
и простора е пълен
с бързина и дихания громки.

Ветровито разсъмване
тъмнините студени раздвижва
и горещи, и стръмни,
далнината лъчите пронизват.

И край черните провлаци,
здето тъжния мрак е ношувал,
плуват белите облаци
и пътуват, пътуват, пътуват...

Дължините не знаят,
в ширините преследва ги мрака,
но ще стигнат накрая
медножълтия тропик на рака.

И със струи кристални
ще разлеят в мечтателни пориви
над високите палми
хладина от тополи и борове.

ЕСЕН НА БРЕГА

Тази утрин на морския бряг
неочаквано почна гъжда
и вълните със гива тъга
върху белия плаж налетяха;
и гъждовен, студен полумрак
тази утрин на морския бряг
спусна сива, потискаща стряха.

Тази утрин на морския бряг
вдигна гребен прибой пенлив
и остави на всички скали
водорасли и мъртва утайка;
и прелитат с гив пусък и грак
тази утрин на морския бряг
с ветровете безумните чайки.

Тази утрин на морския бряг
хоризонта пустее стъмнен
и умря неродения ген.
В далнината студена и мрачна
и във тъмния пристан сега —
тази утрин на морския бряг —
режат въздуха черните мачти.

Тази утрин на морския бряг,
знай, морето от пяна гъмжи,
знай, морето сърдито ръмжи,
знай, морето задъхано гиша
и в зелена вълна идва пак —
тази утрин на морския бряг —
след минутно и страшно затишие.

Тази утрин на морския бряг
бий на бурята пристъпна луг.
Воден прах полетя и нахлу
из старинните зинали улици
и на всеки рибар и моряк
тази утрин на морския бряг
вкамени потъмнелите скули.

Тази утрин на морския бряг
неочаквано почна гъжда
и вълните със гива тъга
върху белия плаж налетяха.

Тази утрин гойде есента.

ИЗГНАНИЕ

На Костас

Ти не отплува по море, не взе
 вино, маслини, риба и лимони.
 И не измоли с кръв от бял козел
 попътен вятър, мир и благосклонност.
 Ти, сине на морето, прекоси
 с войнишките си скъсани обуца
 годините и всеки гив масив
 на своята гореща бедна суша.
 Ти, сине на морето, опозна
 скали и пепел, ветрове и глина,
 опушените гилзи бяха знак
 в посоките, които ти премина.
 И по-далеч, все по-далеч, далеч
 остават и морето, и простора му
 и се смалява южното небе
 като далечното платно на кораб.
 И ти стоиш последен караул,
 последен пост в последните окопи,
 сам срещу оня варварин, нахлул
 да осквернява древния Акропол.
 И вече няма пътища за теб,
 и вече няма пачки в пистолета,
 и вече няма дом, жена, дете.
 И само пада мрак във дефилето...
 И само шум на орлови крила,
 и само кръв тече от твоите рани,
 и само през планинските била
 родината отива във изгнание.

Сега под други, чужди планини,
 под други небеса са твоите крачки
 и северните есенни слани
 светлеят на косите ти във зрача.
 И днес, когато тъпчат чужденци
 на Партемона мрамора прохладен,
 върви със теб под лаврови венци
 прокудената слънчева Елада.
 И тя е твоя с топлите ръце,
 с надеждата, с гнева, със песента,
 със древните си камъни.
 И ти я носиш и притискаш като знаме
 до своето обляно в кръв сърце.

СРЕЩА

Хвърля мрежите тихия ден
и мечтае, облегнат до руля,
а за него със поглед зрачен
мисли звездната вечер на юли.

Той се взира и тайно мечтай
и следи на пасажите знака,
а до всяка врата вечерта
и до всеки прозорец го чака.

И си спомня деня своя дом
и възмето солено обтегнал,
от широкия пуст хоризонт
с мрежа нежното слънце изтегля.

И налегнал веслата, гребе,
всеки удар брега приближава
и голямото синьо море
само ивица тясна остава.

Той се връща и в мокрия кош
светят меко сребристите риби,
и я вижда, разгърден и бос,
към рибарския пристан да иде.

Тихо облаци бели цъфтят
и небето едвам се разтваря,
а по бузите пламва кръвта
под горещия бронз на загара.

Тъй е ведър и хубав денят,
тъй прекрасна е звездната вечер.
Разминават се те на брегът
все тъй близки и все тъй далечни.

И напразно замира и бий
и в очакване тръпне сърцето.
Бели чайки и бели вълни
вместо поздрав им праща морето.

ПРОСТОР

На Ламар

Светът е обширен,
 деня – необятен и светъл.
 Ти нищо в размисъл
 самотна не ще разрешиш.
 Измий си в росата,
 предутринно хладна, лицето,
 с големия вятър
 косата си буйна среши.

Тръгни без посока
 по някой от дългите пътища,
 върви под небето,
 където те мой поведе.
 Голотата си прелестна
 там пред тебе гората напълна
 ще разкрий, за да станеш
 във миг и мъдрец, и дете.

Да изпитваш и жажда, и глад
 всред безумната сочност
 на всичко, заченало корен
 и плод, и тогаз,
 щедро, с гръд натежала,
 плодородната бликнала почва
 пак ще влее в кръвта ти
 земна сила и радост, и страст.

Вече никога няма
 да сгърчва устата презрение,
 нежността ти отново
 ще свие в сърцето гнездо.
 И във сухите клони
 на твоята любов помрачена
 ще нахлуй и ще тръгне
 кипящ, съживителен сок.

И ще паднат от теб
 наслоените мисли и спомени,
 и кошмарът
 ще падне като мъртва кора,
 ще се върне при теб
 сладчината на залъка скромен
 и спокойния сън
 на човека, до тъмно орал.

И самички нозете
 и дългия път ще те водят,
 във дълбоките ноци
 ще светят добри огньове;
 край тях ще присядаш
 и пак ще си тръгваш свободен,
 за да срещнеш ту облак,
 ту спокойно разкрилен орел.

И когато живота докрай
 с твоя порив изпълниш,
 а самия той в теб
 е до капка налян,
 ти ще стигнеш морето,
 дето сребърни мълнии
 мятта сетната равна,
 тържествено-бавна вълна.

ИЗПОВЕД

Аз не съм виновен, аз не съм
никога в живота си забравял
белия тревясал калдъръм
и къщята, сгушени на завет.

Аз не съм забравял ни за миг
маранята, трълнеща в полята,
враните във равните бразди
с бавен гъжг и мрак върху крилата.

Твоя бърз и остър хоризонт
все така сърцето ми пронизва,
все така в сърцето ми гнездо
свиват твоите залези и изгреви.

Топъл гум. Дървета, ветрове
и звънчета в снежните пъртини.
Аз живях, изпълнен само с теб,
и не съжалявам, не проклинам.

И не съм виновен, и не съм
чужденец, ни гостенин неканен;
може би съм стенал, но насън,
уморен от моите изгнания.

ОРБИТИ

АДНТИ

Посягам към звездите и мълча,
защото не намирам –
няма думи
под вятъра, внезапно връхлетял
със мрака на ноември помежду ни.
Посягам към звездите, но над мен
тежи огромно легено беззвездие.
Във него този миг е отразен
и чезне сред мълчание и бездни.
Напразно твоя поглед търся аз
в оскъдната виделина. Извива
тук между нас граничната черта
на твоя свят, тъй странно съчетан
от красота и хладна пресметливост.
Тъмнее мокрият паваж, укрил
бега на сенки, с черно обрисувани.
И тъгла, случайно приютил
последната ни нощ,
в река от бавна безнадежност плува.
Изчезва нежното лице
като петно
сред влажното безреגיע
на твоите коси,
изваяни от вятър и от бронз,
и двойно по съм беден.
Знам сега:
разкъсани от любовта, лъчите
безмълвно се пресичат вече там
във орбитите хладни на звездите,
които са угаснали в нощта.

ПТИЦА

Всяка утрин от хладния орех
гургулицата глухо зове
със мъчителен трепетен порив,
с непонятен и властен копнеж.

Той разтърсва гебелите клони
на грамадното старо дърво
и то грабва в прегръдка огромна
синевата с трептящия зов.

И не зная какво се прокрадва
в съкрушеното мое сърце,
но разпуква се бавно и пада
оня – тъмния – пласт вкоравен.

Цветове и ухания бликат,
гроздове по асмите лъщят.
Аз преставам да мисля и вниквам
във жестоките тъжни неща.

И зове гургулицата росна
там на ореха, мокро-зелен,
после литва внезапно и носи
светлината на своите криле.

ДЪЖД

Този пролетен дъжд, зашумял
неочаквано звънко във мрака,
тъмнината той сякаш разся
и със блясък окъпа листата.

Този дъжд, много топъл и бърз,
в миг прозорци и порти затвори
и сближи този дъжд изведнъж
под дърветата птици и хора.

Този дъжд, изведнъж забавял,
спря внезапно и всичко размеси:
ветрове, небеса и трева,
птичи песни и говор човешки.

Но при хроста до живия плет
две очи от тъга са пронизани –
две очи са изпълнени с теб
и не виждат, те нищо не виждат.

* * *

Изгорено от слънце небе,
тишина и пламтящо затишие –
в тежък зной тлее всичко край мен
и не мога, не мога да дишам.

О, не тръгвай сега и докрай
не бъди все така безсъречна;
късче хлад, глътка въздух ми дай
в ледовитата своя далечност.

ПРИЗНАНИЕ

Целувам твоите ръце
там, където
със прилив нежно-син
трепти и тихо бий сърцето ти.
Ний вече сме отвъд
обидното страдание –
отвъд
безпомощната скръб сме ний.
Не ще убием в тъмнината тайно
ни спомена безкрайно светъл,
ни оня светъл ден,
на който светлината бе свидетел.
Студените предградия
на страх и самота
не ще ни примирят със участта
да бъдеме сломени и ограбени.
Недей ми казва „Сбогом“.
Нека никога не се сближат
в страхливи плахи думи
твоите устни.
Твоите устни...
„Сбогом“ да каже всяка друга би могла,
но не и ти със нежното съчувствие
на своя поглед, насмешлив и умен
като самата гревност и тъга.
„Сбогом“ ще каже всяка друга.
С груби сенки
изникват тъмни гървеса пред нас,

безкрайно жаден се задъхва вятъра
в пустинята на сивия паваж
и лунния седеф бледнее хладен
върху немеещи листа,
върху косата ти –
върху нощта бледнее.
Гаси скъпернически мрак
съзвездията уморени:
така огньовете гасят
след отшумяло тържество.
Но сякаш в тази тъмнина
по-ясно виждам как
в очите ти блуждае разрушена
вселената на моята любов.

СНЯГ

Зимна привечер – светло и шумно,
сини сенки и стъпки в снега,
и мълчание, пълно със думи,
и отблъскване, значещо – „да“.

Смътни блясъци, лунна окръжност...
Ние с теб под звездите сами –
и наивно, и смешно, и тъжно,
и прекрасно във същия миг.

И защо, ту замислен, ту бегъл,
твоя поглед ме следва – аз знам
и укритата мълния в него,
и откритата истина там.

Знам, дотука след нас ще се движи
колебливата двойна следа.
Във косите и в мрака ти виждаш –
ти навсякъде виждаш снега.

Има някакво светло безумие,
хоризонт, безучастно склонен.
И мълчание, пълно със думи,
и признание, значещо – „не“.

УТРИН

Вдигат тъмни гървета тъмна стена –
шумове, колебливост и никои...
Ту тъмни, ту светли очакват деня
твоите устни загадъчно тихи.

Слушай! Пада роса, соковете сноват
и земя, и небе се ослушват –
и земя, и небе в тишината ловят
на зеленото съмване пулса.

Настойчиво и нежно шумят ветрове
и нараства тревния шепот,
плахо листите с блясък прозрачно-зелен
над главите ни милват небето.

И какво да говоря? Почакай, недей,
не пристъпвай ни крачка нататък!
Знаеш ли – върху теб непрестанно се лей
гъжд от синьо, зелено и златно.

Знаеш ли – вместо птица бих пял, бих шумял
вместо вятър във всички посоки,
вместо лятното слънце бих днеска изгрял
и за теб всяко кътче бих стоплил.

Настойчиво и нежно шумят ветрове...
Знаеш ли – ти си утринта светла,
със усмивката, с блясъка синкав, стаен
под клепачите, спуснати леко.

КОЛЕБАНИЕ

Над самотната сънна алея
като ручей небето тече.
Нежно струята топла синее
в бреговете на сумрака чер.

Дървесата високи тъгуват,
пълни с вятър и шепот зрачен,
и студени съзвездия плуват
в тишината над теб и над мен.

Как мъчително дълго се съмва,
колко бавно лъчите растат.
Ний вървим по тъмното дълго
на последния час от нощта.

И ръка за ръка – доверчиво
утринта приближаваме ний,
без да знаем какво ни открива
и какво тя в покоя си крий.

Над самотната сънна алея
като ручей небето трепти;
и събудена, птицата пее
и край нас озарена лети.

И на изток със ивица златна
светлината пронизва нощта.
Жълта роза, обсипана с капки,
тихо слага прег теб утринта.

ВСЯКА УЛИЦА

Край потока сребрист на паважа
тича вятър, звънят смехове
и наднича през клоните влажни
небосклона със поглед зелен.

Здрача всички очи разширява,
светлината до капка изпил,
и наг мургаво рамо склонява
младостта своя нежен профил.

Непонятен копнеж и предчувствие
люшва листи, коси и треви
и по гладките лъскави устни
топлината на мрака се крий.

Чудни тайни, тъги и открития,
и пленително плавен вървеж
с бързи гънки полите преплитат
край високите стройни нозе.

Мигове, часове ли минават,
всяка улица вече пустей –
и нощта изведнъж обеднява,
и паважа студено сивей.

Бавно аз се прибирам последен
и вървя, с участта примирен –
га раздавам на нощите бедни
светлината на своето сърце.

ЕЛЕГИЯ

По стръмната пътека във гората
безшумно слязъл привечер дъжда
и в малките измокрени гнезда
осъмнал само есенния вятър.
Сега високо в синевата нежна
лети самотна птица и зове –
и този повик, пълен с тих копнеж,
във есенната утрин ме повежда.
Аз крача сам. Огромна тишина
сближила е земята и небето
и в нея ударите на сърцето ми –
дори и те – звучат като вина.
Години ли така вървя и слушам
на тишината укора суров?
Студени влажни капки от сребро
се ронят и звънят в листата сухи.
И тъй съм сам. Черней лесът окапал
и синкав дим се носи на звена
над изворите, гдето есента
е угасила златния си факел.
Къде вървя? Увяхва светлината,
тревите вяхнат, вехне този ген,
тъй тъмно тих, тъй рано помрачен;
и толкова голяма е вината ми,
че сам не искам ти да ми простиш.
И нека пролет зашуми във клоните,
когато ти последния ни спомен
с последните писма изпепелиш.

Сега е късно. Свърши любовта.
 Ти имаш право всичко да забравиш;
 и никога очите ти кафяви
 нито за миг не ще ме приютят.
 Сега е късно. Студеней гланта
 и стъпките ми пустоша изпълват.
 И в моя път безкрайно пуст
 и безкрайно дълъг
 не теб ще срещна, знам, а есента.

ПЪТ

Из дълбокия път,
 натоварени, скърцат колите
 и пред тях в ямурлуци
 с равни крачки мъжете вървят.
 Глухо пукаат главините,
 на развала пропяват петлите
 и широките хълбоци
 на воловете едри димят.
 И пред тях с тъмнооалени бризги
 небето дамгосало,
 ниско слънце трепти
 и залязва зад рига плешиъ,
 и се чупят в скалите
 лъчите му, тъмни и къси,
 и безшумно се свличат
 с остър блясък по сипея съв.
 Бавно дългия път
 намотават коравите спици.
 От усойте гъха
 ланска шума и пещерен страх
 и със черно заляни,
 люшкат черни пера катраниците,
 сякаш мрака катранен
 във завоите капе от тях.
 Този път през гори и балкани,
 с хайдушки пусии,
 път през буйни реки,
 върхове и през снежни била,
 в него зиме и лете

бляскат бури и вълците вият,
ветрове и орли го кръжат
и кръстосват крила.
Тук се носи гума възгорчив
на огнищата срутени;
всеки дънер е с белег,
с ятаганени ясни следи,
всеки извор студен е тъмнеел
от устни барутени,
ален кон е поил
и куршумени рани е мил.
В този път няма нивга
колите да спрат и починат.
Той върви и се вие
под копитата, капнал за сън;
светлина върху него
там през облак цеди месечината,
както бледен лухвар
отброява алтър по алтър.
А мъжете вървят
и се взират под вежди във тъмното,
гдето паднал гъжда
в коловозите смъртно блести,
гдето в камъни тъмни
громолят колелетата спънати,
гдето в дълбея трябва
да подпираш каната с плещи.
Ти ли, моя земя,
ти ли, моя обична Българийо,
крачиш бавно така
в каменистия, стръмен път
и шуми, до сърцето ти пазено,
знамето старо,
на което със кръв е написано –
„Свобода или смърт“?

ЛАКОНИЧНО НЕБЕ 1967

ВЪЛНОЛОМ

ВЪЛНОЛОМ

Морето няма да ни спре.
 Сега със устни хладни
 спокойно можем да си кажем „сбогом“.
 Тъмнее хоризонта съкрушен
 сред есенното плагне
 и ние сред мълчанието строго
 спокойно можем да си кажем „сбогом“.
 Морето дебне между нас
 с дълбокото пристанище,
 с тържествената дива меланхолия
 на безпределността,
 със синьото мълчание,
 разпускано край бреговете голи,
 със видовете, срутени отколе.
 Морето няма да ни чуї.
 Мълчи морето-спомен
 и бездната на нашето крушение
 с нито една вълна не ще нахлуї
 отпътък вълнолома,
 където корабите насмолени
 люлеят своите черни отражения.

БЯГСТВО

На Анна

Аз мога да отида надалеч,
 да прекося със черна сянка пътя,
 по-тесен и от острие на меч.
 Аз мога в планината непристъпна
 да превъзможна всеки зъбер див
 и в тишината подоблачна да чезна –
 сърцето ми не ще се вледени
 в студеното дихание на бездната.
 Аз мога, от съмнения обзет,
 да стъкна огън под звездите бели,
 но само крачка този миг от теб,
 но само крачка пак ще ме разделя.
 Аз мога сред столетните гори
 да крача сам в дъждовен мрак и вятър
 или на лека лодка призори,
 преплувал устието на реката,
 ще стигна до спокойното море,
 с весла безветрената синя шир загребал,
 но пак на крачка в този миг от теб,
 но пак на крачка аз ще съм от тебе.
 Аз мога да отида надалеч
 и нито дума няма да ти кажа,
 и синкавата хладна лунна глеч
 с подметките си груби ще премажа,
 и може би в крайморски дребен град
 из улици, постлани с пясък дребен,
 ще срещна друга – нежна и добра,
 но пак на крачка аз ще съм от тебе.

Аз мога да отида надалеч,
 на много километри да избягам,
 но пак към теб с протегнати ръце –
 и ти ръце към мене ще протягаш –
 и все така ще бъда чужденец,
 а между нас е крачката обидна
 и мога да отида надалеч,
 но само с тебе мога да отида.

* * *

Остана само маската. Къде си ти?
 Къде е твоето лице, очите ти,
 сърцето ти, мечтите?
 Дали си тук в бялото легло,
 или на оня бряг, където гларусите викат,
 или на хоризонта, съкрушен от вечерта?
 Защо не отговаряш? Казвай! Говори!
 О, ти си вече никой,
 ти си никъде.

ПЛАДНЕ В НЕСЕБЪР

Сред есенните облаци
 полека, много бавно
 се ражда мъничко небе
 във нежните ръце на ветровете
 и есента ми връща тоя граб,
 приличен на заседнал кораб,
 и теб,
 и твоето присъствие
 ми връща тя.
 Но въпреки това не я обичам!
 О, есента!
 Със своето спокойно колебание,
 с приспиващите багри, цветовете,
 ухания и звуци,
 със угължените студени линии
 на своя хоризонт,
 със своя остър мрак,
 внезапен като нож на гилотина,
 с кръвта на залеза
 под черния брутален ешафог
 на всяка нощ.
 О, есента!
 Покрила с нарове и рози
 разкъсаните белези
 по кожата на тоя кораб-граб,
 бичуван непрестанно от вълните,
 пътувал векове,
 за да достигне своето пладне

и неговата безпощадна светлина,
оголила порутените църкви,
затрупаните мъртви водоеми,
тревясалите улици,
в чиито калдъръми
са изпреварвали
с подметки бронзови нощта
нахълталите варвари.
Нека забравим есенята,
макар че тя ми връща всичко:
теб, залива, рибите,
глинените амфори,
загатващи море и богове.
Нека забравим есенята,
тя също тъй желае всичко
да дела със нея -
дори новороденото небе,
дори и топлото несмело очертание,
оставено от твоят тяло
като безмълвна ласка върху пясъка,
дори и теб самата,
твоя смях,
твоя говор тих
и все пак по-отчетлив
от говора хилядогласен
на морето
в нозете ти.
Само есенята е по-силна от теб
с мълчанието, съчетано
от корени, стебла и плодове,
от семена в пръстта,
във въздуха.

Само есенята е по-силна от теб
с мълчанието, във което
приливът и отливът се сменят,
тъй както във сърцето
под дланта ми
и във морето пред нозете ти.
О, есенята
със мъдрата си алчност
оставя дълги часове за размишления.

РАЗДЯЛА

„Сърцето ми на
кораба замина“

Рембо

Сърцето ми тъгува на брегът,
а коработ не ще се върне вече.
Зелената вълна шуми, разсечена
и смазана от кила. И скърбят,
скърбят със мене чайки и скали,
и заливи, и острови, и дюни,
защото тя склони за сбогом лик
и няма никога да ме целуне.

И „Няма никога“ – мълви вълна.
И „Няма никога“ – морето вика.
И с този смях и вопъл „Няма никога“
далечния ѝ път благослови
и прокълни сърцето си невинно,
загдето тъй скърби и чака бриз,
и тази скръб приижда и звучи
като в голяма бяла раковина.

Сега тъмней, смалява се брегът
за кораба, отплувал надалече,
и младостта, тъй светло безсърдечна,
не ще се спре заради мен сред път.
Заради мен тя няма да се спре.
Делят ни морски мили – все едно е
дали е тясна ивица море –
тя никога не ще е вече моя.

Сърцето ми тъгува на брегът,
а кораба не ще се върне, знай,
ще се стопят във синята безкрайност
платна и мачти и ще погребат
вълните в своя грохот всеки вик
и всяка дума, стон или въздишка.
Защо стоиш? Отивай си! Върви!
Морето никога не връща нищо.

КАЛОФЕР

Звънците на стадото бавно заглъхват,
на гъжд от боровите лъха.
Шуми монотонно реката.
Прозорците светят
и черните клони
растат като мрак във небето.

ЗВЕЗДНИ МИГОВЕ

Защо е нужно да се лъжем повече,
дори и аз разбрах — не ме обичаш.
Тъй клонката след птицата отлитнала
трепти,
готова да приеме друга птица.
О, нека не се лъжем повече
и страдаме отново —
излишно е, съвсем излишно.
Но аз съм с теб сега
и с крачки бавни
ний бавно приближаваме нощта:
мълчим и между двамата ни застава
със черна сянка отчуждеността
и твоя поглед става тъй далечен,
тъхна спокоен.
Ти не си със мен,
ти си със всякой друг,
но не и моя, само не и моя.
Ти вече си във утрешния ден,
забравила ме в тази нощ враждебна,
в която близостта ни осветява
безкрайността на всеки миг,
тъй както мъртвите звезди
пространствата все още озаряват.

НЕДОРАЗУМЕНИЕ

Аз исках да напиша
за гъвкавото злато на косите ти,
за люляка във нашата градина,
но спря гъжда и над стобора вехт,
по влажните квадрати на асмите
небето просна грехата си синя.

И неочаквано избухна спор
в зеленината на липата плаха
и капки гъжд, и звуци заръмяха.
Звънливо многогласно красноречие
изпълни стария тревясал двор,
обикновено много тих привечер.

И изведнъж внезапна тишина
гълбоко синя всеки кът застила.
Небето губи своята прозрачност...

Не се присмивай, аз разбирам сам,
че вместо в търпеливата мастилница
съм намопил перото си във зрача.

КОПНЕЖ

Не обичам, когато тъгуваш,
не обичам, когато реки от умора
в твоя поглед тека
и очите ти стават пристанища,
а в тях на студената скръб
разрушените кораби плуват.

Не обичам, когато тъгуваш,
тъй далечна, тъй чужда, тъй хладно разумна
тогава си ти
и край мен тишината загатва
всяка дума, която трепти
в твоите устни, със мрак обрисувани.

Не обичам, когато тъгуваш.
Всичко бих дал,
от живота аз бих се отрекъл сега,
ако можех за миг бедността
да превърна във Лувър.
Не обичам, когато тъгуваш.

НОЩИ

Пагат последните нощи и всичко притискат
с горещ, димен мрак и безизразност черна
и небето се смъква и тлей над главите ни ниско
и безсмислена става близостта ни и нашата
верност.

Все по-близо долавям на ракетите атомни воя,
все по-ниско се кланям на човешкия гений
и очаквам до теб неестествено тих и спокоен
с изпарени очи и кръв изпарена.

О, ний знаем отдавна това, Ахил бързоногия
е отдавна получил стрелата си
и когато умира последното живо гвуного,
все едно е дали от скръб или атом.

И когато последния хомо сапиенс каже:
„новолуние, песен, мечта, неизвестност“,
то ще бъде на нищото най-абсурдната фаза
до безумие жалко и смешно.

Няма вече пространство, открития, време,
няма вече добро или зло, красиво и грозно.
Има само една безгранична и вечна вселена,
във която единствено само смъртта е възможна.

И тогава телото, желано от мене, ще бъде
излишно,
тези форми, които са мрак и море,
и небе, ще са мъртва представа
и в целувките дълги верижният ужас ще диша
и ще бъдем ний сенки в атомната лава.

О! Нека по-рано паднем ний с тебе
и се слеем с тревата уханна,
както бавно реките с моретата вечни се сливат,
както нежния мъх с оная скала бездыханна –
в неправдивост, която е вечно красива.

МЪЛЧАНИЕ

Във разгялата има тъга,
хладен присмех и раняваща тайна.
Трябва мрак и да зъзнат в студа
стълбовете, от вятър изваяни.

Да снежи полукръг, очертан
от лъчи много влажни и стръмни.
А приижда, сияй утринта
и тържествено, бавно се съмва,

а към слънцето всяко гърво
е протегнало издънки сочни,
ту издига се птичия хор,
ту разсипва звън ясен по плочника.

Но защо изведнъж тишината
върху клони и птици се спуска?
Как безшумно и леко геня
прекосяваш със светли обуца.

И напразно, напразно сега
аз последните крачки забавям,
неизбежна е далечността
и единствена тя ни сближава.

И напразно усмихваш се ти,
как е всичко до болка напразно.
Как издава те, в миглите скрит,
на очите ти блясъка влажен.

Как звънят в твоя, нежния глас
тъмни късчета лег. Колко странно –
аз съм с тебе, но кой ли тогаз
близостта ни превръща в мълчание?

Накъде ли вървим, накъде
водят меките утринни шарки?
Мълчаливо ний крачиме с теб
и с мълчание среща ни парка.

Стихват стъпките в пясъка жълт,
твоите устни изгубват цвета си,
знам, най-дългия миг е дошъл
със слова безпощадни и къси.

Във разгялата има тъга,
ветрове и залязващи думи,
и минути, които текат
като бавни реки помежду ни.

ЛАКОНИЧНО НЕБЕ

Небето беше бързо, то летеше,
от думите по-кратко и по-зло.
Беззвездие над клоните свистеше
с начупен, смътен блясък на стъкло.

И тази бързина невероятна,
и този порив непонятно див
бе диво шибан още по-нататък
с камшиците на твоя гняв красив.

Бе хаоса мъчително пронизан
от легения ръб на пропастта
и само ти, ти беше неподвижна
опорна точка на жестокостта.

И още миг небето се разкъсва,
и мрака като черна кръв тече,
и аз държа във черните си пръсти
теб – късче лаконично, зло небе.

МОСТ

Нощта ни изпреварва, угасила
последния прозорец.
И всяка наша крачка се повтаря,
всеки удар
на нашите сърца звучи повторно.
Напразно ние търсиме закрила
в мълчанието на къщата стари.
Вървят край нас стоборите високи,
самата нощ като река избързва
в посоката към каменния мост,
където бялата дъга на зиговете свързва
навеки бреговете.
Смалени от страха,
преплитат клони дървесата
и хвърлят тежки, черни отражения.
С мрак и вятър
под сводовете тази нощ тече.
Покорно сенките ни удължени
подават си ръце
и падат върху каменния скелет
на моста,
който вечно ни разделя.

ВРАТА

Нахлува шум отвън и помежду ни,
 едва роден, расте страхът от гумите,
 които неизбежно ще звучат
 с привидна скръб,
 с обидна нищета
 над още непогребаната нежност.
 С отпуснати клепачи аз долавям
 как ти отместваш погледа си бавен
 и странно нетърпение расте
 в мълчанието между теб и мен,
 и всяка твоя крачка е решение,
 и в траурната рамка на вратата
 ти неочаквано се сблъскваш с мрака
 и гъвкавото тяло миг трепти
 като стрела,
 преди да полети
 в безкрайността на нашата раздяла.

ШУМОВЕ

В тази стая с греди потъмнели
 угва мрака, тъй прелестно тих,
 но и често, ах, често за жалост
 тишината ме страшно гнети.

Тишината и мислите. Ужас
 с бели линии в мойта коса
 и добре, че има пробуждане,
 че асмите почукват отвън.

Аз се вслушвам и в миг ме обграждат
 тези вечни добри шумове,
 във които прекрасни се раждат
 неизвестни за нас светове.

Шумове на криле и растения
 с оня смисъл тъй прост и добър:
 да създаваш живот без студено
 и жестоко познание – смърт.

Както тежкия трепетен облак
 над ливадите влага разлял
 или златната нежна заобленост
 на плодът за наслада узрял.

Аз се вслушвам и вятър отбрусва
 едър орех от тихия клон
 и едно необятно предчувствие
 разведрява и моето чело.

РАЗМИСЪЛ

Аз вече не обичам бързината.
 Аз мразя мимолетността
 в случайните ни срещи и раздяли,
 сълзите, изсушени от вятъра,
 словата, сгасени
 от влаковете черни и горещи,
 самотността
 в тържествените зали.
 Не мога да изгържам звуковете трескави,
 предшестващи комуникетата,
 тиретата и точките на морза,
 в чиято краткост безпощадна
 на атоми измъчения мозък се разпада.
 Безкрайно съм недоверчив
 към всяко нещо, сближаващо ме с
 безкрайността,

за да ме обрече след миг
 на двойно по-голяма неизвестност.
 Аз мразя всеки лъч на вечността,
 проникнал

в затворения кръг на моето познание,
 защото още по-тежък тогаз
 секундите на любовта,
 открадната между две войни,
 две граници
 и две страдания.

О, как мечтая да ме брули вятър
 от дивите била на моя стар Балкан,
 как искам да притисна с глан
 кората грапава
 на тежките смолисти трупи.

О, как мечтая с боси стъпала
 да газя по залязващите плажове
 сред водорасли и черупки,
 да ме изпълва плисъка и нежен,
 и свирен

на моето, на Черното море.
 Сърцето ми гали ще доживее утринта,
 в която аз призивно ще извикам:
 – Здравей, безоблачно небе!
 Здравей, море! Тържествен ден, здравей! –
 О, как мечтая
 да съм само с она див и ясен

звън на бързите каруци,
 с тревожните и шумни веселби,
 със крачките в изпъкналите буци пръст,
 с тъгата и със песента,
 със ножа и куршумите,
 със раните на всяко изпитание,
 с безумието
 и със мъдростта
 на моята единствена земя.

* * *

Снегът засипва пътищата стари
и тебе, моя хубава Българийо,
и мъртвобяла пада тишината
над черните ръце на дървесата,
протегнати край всеки кръстопът.

Не ме проклинай,
студ сърцето пари,
във него мре доброто
и растат
годините на моята самотност.

* * *

Не ми вярвай,
когато ти казвам „махни се“.
Не ми вярвай,
когато съм с теб безразличен и груб.
Уморява ме времето
със привидното свое безсмислие,
съкрушава ме страшния смисъл на всеки абсурд.
Не ми вярвай,
сложи малка длан на челото ми,
заг което неспирно
морна мисъл трепти и блуждай,
с тази мъничка длан –
уморена и кротка,
топлината човешка ми дай.
Аз бих искал да бъда добър,
да се радвам
от лозите извити
и от тежко налетия грозд.
Да не пада над мен
безпощадната брадва
на един безпощаден въпрос.
О, сложи на челото ми длан.
Отклони острието, насочено,
дето пропад жестока
между мен и живота дълбай.

Плодородна земя,
а не гибелна почва,
замразена от смърт и самотност,
ми дай.
Бих тогава разбрал,
бих приел непонятните цели
на растеж и на тление
в тези клетъчни странни звена,
изцелен бих проникнал
в студената прелест
на пламтящата зеленина.
И затворил очи със лице до сърцето ти,
аз спокойно бих слушал
зовящата кръв,
тази кръв едновременно
повик и клетва,
Рождество
и последен безтрепетен дъх.
Не ми вярвай,
когато мълвя „остави ме,
остави ме завинаги сам“.
То е само една неизвестност, трагично
безименна,
и копнежа ми непреодолян.

* * *

Ив. Анд. Мана

Не съществува твоето море
с небе от влажен чист седеф,
с гемуи, направени от вятър и покой.
Ти самия не съществуваш, капитане мой,
и никога за никъде не ще отплуваш.
Напразно ти сега мълвиш „Калипсо“,
измислица е и това название,
измислица е кораба
и само твоето страдание е истина.
О, капитане мой,
изхвърлен в кръчмата-пристанище,
където сетен хоризонт разкрива
на виното горчивата червена светлина.

* * *

Не си отивай,
ще ми бъде тъжно
без твоите ръце.
Не си отивай,
ще ми бъде тъжно
без твоите единствени
ръце.
Не си отивай,
аз ще ти направя
най-страшното признание.
Под мостовете
не шумят реки,
когато ти не си със мен.
Пристанищата
са най-мръсно доказателство
за липса на море,
когато теб те няма.
Не си отивай.

* * *

На Ана-Мария

Имало едно време,
имало фантастични гори,
фантастични морета,
синьо-сребърни птици
и един обезателно
малък, мечтателен принц,
и един принц обезателно.
Извинете ме, принце,
вий сте жертва на известна граматика.
В нея няма фантастични гори,
фантастични морета,
синьо-сребърни птици и риби,
в нея никога не е имало...
имало едно време.
В нея дишат Кремиковци,
задъхано дишат язовири, заводи и тецове.
Но вий не тъгувайте.
Несъществуващите не тъгуват.
Съществуват огромни пространства,
съществуват огромни граматики,
гори съществуват огромни количества вино.
Но вий не тъгувайте, принце.
Винаги съществува
един бряг, който е фантастичен.

* * *

Свикни със грозотата на света.
 Свикни със нейната жестока неизбежност.
 Свикни, че ти не ще се върнеш неизбежен,
 привикнал с грозотата на света.
 Свикни да бъдеш сам
 и ти не ще долавяш тая грозота
 и твоите констатации
 за грозотата
 ще са съвсем наивни.
 Ти ще придобиеш
 правото да бъдеш сам.

* * *

Преследван от резкия звън на трамваите,
 гонен от сивия звук на огромни подметки,
 фиксиран при всяко пресичане
 от хиляди свирки,
 докосван брутално
 от погледи, лакти и дъжд,
 сразен от мистериите на жаргона,
 аз падам,
 един невероятен гладиатор,
 падам в мрежите на главата разлика
 под ветоето на стадионите,
 които плюят семки.

* * *

112

ИВАН ПЕЙЧЕВ

От дългото общуване със виното,
със сервитьорите,
със разговорите по масите
денят би имал основание
да бъде уморен и тъжен.
И той бе уморен и тъжен.
А беше сам денят,
жестоко респектиран
от ултиматума на всички знаци.
А беше сам денят
и улиците бързаха край него,
изпълнени със погледи, цветя, с усмивки,
с едно огромно дневно щастие,
изключващо самия ден.
И той вървеше
уморен и тъжен,
вървеше в своята неподозирана агония.

Къде отиваш, ден?
Върни се,
недей общува с никого,
недей умира, ден!

* * *

113

ЕСЕН НА БРЕГА

Върни се в светлината на деня,
не може да се съществува
в оная територия на ужаса,
създадена от теб.
Уверявам те – не може да се съществува
без топлите, големите ръце на хората,
без намеренията им,
с които ти не си съгласен,
без техните морета –
най-после ти разбра, че те са техни –
и без тях
ти ще съществуваш само
в оная територия на ужаса,
създадена от теб.
Заклинам те,
върни се в светлината на деня
горе и ослепял,
върни се.

* * *

В последна сметка
измисли едно пътуване,
най-лесно е да се измисли
едно пътуване
в последна сметка.
Тръгни с разписание,
съчинено от тебе,
с разписание,
считало по най-странния начин
измислицата, тебе и скръбта.
Тръгни в измисленото си пътуване,
тръгни със съчиненото невероятно разписание,
тръгни с невероятните траверси на едно
пътуване
и, предполагам,
ще си обясниш
измислицата, себе си, скръбта
и недоверието в безкрайността
на своя поглед,
презрителното недоверие
към всякаква измислица.

* * *

По всички румбове
вълнее смърт.
Продава кестени
под кестените на Париж
летищия холандец.
Одисей не се завръща във Итака.
Не се завръща никой никъде
поради неизбежността на нейната банална
трагика.
Не се завръща никой.
Тя имитира безпределността,
абсурдността на всичките морета,
наподобява усмивката,
в която стремителни съзвездия се раждат.

И все пак ти не съществуващ, смърт,
ти, жалък ритуал
на моето познание.

* * *

Не ще достигнеш вече оня бряг,
брегът е друг и заливът е друг, и друго
е морето –
ти също си безкрайно, страшно друг.
Ето защо не казвай на морето мое,
на дюните не казвай мои,
на вятъра не казвай мой.
О, разбери, ти вече нищо нямаш.
О, разбери, че ти си вик, превърнат
във мълчание.

* * *

На Доси

Преди полунощ
или малко след полунощ
звъни една приказка.
Една приказка идва или се завръща,
ако в къщата няма звънеу,
ако липсват в пространствата
къщи,
приказката звъни във платната,
приказката оставя по пясъка
нежни следи.
Ако няма платна,
ако няма мечтателни заливи за следите ѝ,
приказката звъни
преди полунощ
или малко след полунощ
във сърцето ти
и се връща
преди полунощ
или малко след полунощ,
уморена от равнодушие,

* * *

Отблъскват корабите.
 Ти не казвай „така оставаме“,
 безсилен си.
 Ти нямаш правото на заповедта,
 нямаш право да заповядваш на корабите
 и на морето.
 Ти си чужд.
 Градът и хората, морето,
 корабите, дори и гларусите
 разполагат с хилядолетно възпитание.
 Години би могъл
 да бъдеш чужд –
 да бъдеш чужденец,
 без никой да ти каже
 „отблъсни“.

* * *

На Петьо

Къде е твоето писмо?
 Защо не идва?
 Нищо че е зима.
 Ти се страхуваш,
 че то ще донесе
 студено мълчание на зимата,
 студения вълн
 и всичко, което около тебе
 означава зима.
 Но все пак
 защо не пишеш?
 Нека в писмата ти
 да идва зимата
 и да идваш и ти.
 Унищожавай
 своето мълчание,
 оранжерийните намерения,
 унищожавай всичко,
 пиши със всичко,
 дори с пликите
 на зимата пиши.

* * *

Капитанската шапка скърби.
 Вместо мото скърби и е чужда
 капитанската
 жалка фуражка.
 Тя не може да върне
 норд-оста,
 тя не може да върне
 ни едно пътешествие
 в разгроменото старо
 сърце на своя жесток притежател.
 Затова капитанската
 шапка скърби.
 Тя е плувала дълго
 в моретата,
 жалката капитанска
 фуражка,
 непритежавана
 от никого.

* * *

Не ме оставяйте на този бряг.
 Не искам да съм чужденец
 за хората, за корабите, за морето,
 чужденец
 с най-страшното значение на тази дума.
 Не ме оставяйте да срещам
 погледи, ръце, курортни дюни,
 курортни брегове.
 Не ме оставяйте пред хоризонта тъй
 непостижим
 и тъй невероятно близък.
 Не ме оставяйте. Спасете ме!

Страхливецо,
 това е всичко, от което се нуждаеш
 и на което ти си абсолютно чужд.

* * *

На Христо

Не чаках есента, защото беше
в сърцето ми непоносима есен.
Аз непрекъснато очаквах някого,
бях чужд на някого,
сбогувах се със някого.
Не чаках есента, но тя дойде.
Дойдоха мъртвите очи на нейните красиви риби,
непоносимата тъга
на нейните ограбени икони.
Но тя дойде. Всъщност тя се върна,
но не с античната си тишина,
не с корабите,
не със мен,
а защото беше
в сърцето ми непоносима есен.

* * *

На Тони

Не искам да се връщам в твоя сън!
(Защото грозотата на смъртта
е крайно неприятна.)
Ще идвам с вятъра – ще те
докосвам с него!
Ще идвам със тревата –
ще идвам
във далечността на твоята усмивка,
ще те докосвам със
вълните на брега.

* * *

Не е истина,
 не е истина.
 Аз ще тръгна
 да намеря и теб,
 и морето.
 Не е истина,
 че не зная
 къде ви загубих.
 Не е истина –
 зная къде е морето,
 зная къде си и ти.
 Огромното свое
 страдание зная.
 Тръгвам
 да търся
 морето.
 Наистина тръгвам
 да търся морето
 и тебе.
 С огромното мое
 безумие тръгвам.

* * *

Завръщането ти
 не беше сполучливо.
 Ти не успя да се завърнеш,
 не успя във своето последно бягство.
 Мислите, думите, намеренията;
 да не говорим за мечтите,
 опровергаха
 този малък кръг земя,
 наречена Калофер.
 Ти си безкрайно огорчен.
 Ругай несполучливото завръщане.
 Проклинай последното си бягство.
 Седни с безкрайната си алчност край реката,
 създавай книжни кораби,
 пътувай,
 всички реки се вливат в морето.

* * *

Добър вечер, Калофер.
 Добър вечер, самотност.
 Вие сте неизбежни
 както вечерта.
 Добър вечер.
 Бъдете със мен,
 с най-голямото снизхождение
 на Калофер
 и на самотността.
 Аз не мога да кажа:
 добър вечер, река,
 добър вечер, усмивки,
 мечтателни хора
 с гласове и със длани,
 по-кораби от вятъра.
 Аз не мога да кажа,
 добър вечер, стремителен гъжд.

Затова
 добър вечер, Калофер,
 добър вечер, самотност.

* * *

* * *

* * *

С книжните кораби
 няма да стигнеш доникъде.
 Истинските са тъжни,
 ще стигнеш навсякъде с тях.
 Не пътувай,
 създавай своите книжни флотилии,
 не пътувай, мой нежен Колумб.
 Истинските тъжни
 и страшни кораби
 откриват Америка.
 Не пътувай!

* * *

Стои със затворени очи.
 Почувствай утринта,
 без да я виждаш.
 Почувствай новото рождение
 на сетивата си.
 До този миг
 понасяй безумните крушения на мрака.
 Вдъхни утринта,
 чуй утринта.
 Стои със затворени очи.
 Отвориш ли ги, ти ще бъдеш пак не във
 Калофер,
 обезумял от срещи и раздяли.

* * *

Не ми изпивай чашата
 до дъно,
 моля те, не я изпивай.
 Ти не разбираш,
 това е моето безсъние.
 Моля те, недей изпива моето безсъние.
 Във моето безсъние живеи страхът.
 Страхувам се, че няма
 никога да те докосна,
 ако изпиеш чашата до дъно,
 ако изпиеш моето безсъние.

* * *

Не е най-страшното,
че имаш чувството за смърт
във всеки миг.

Не са най-страшни
въображаемите пътешествия.
Най-страшно е,
че всеки миг на смърт
и всяко пътешествие, макар
въображаемо,
осъществяват твоята самотност.
Самотността е страшна –
тя притежава отбратителното свойство
да подменя
гори самия теб,
гори и бързината
на асфалта,
подменя чистия бетон,
подменя скалите,
подменя гумите
„гняв“, „свобода“, „надежда“.
Самотността ти дава
с подменената си безграничност
единственото право
да си сам.

* * *

В четиринадесет и десет,
четиринадесет часа
и десет минути
върху черното разписание.
Никога няма да се сбогувам
със теб.
Страшно е унизително
в четиринадесет и десет
да се сбогуваш.
Идва влака върху черното
разписание,
по безконечните черни
линии
идва раздялата,
но аз няма да се сбогувам
със теб.
Ще помоля хората,
имащи власт,
да разстрелят
безумните разписания
на раздялата.

* * *

Тръгвай със мене, море.
 Тръгвай, моя безумна измислица.
 Тръгвай със мен.
 Трябва да станеш безумна измислица,
 за да тръгнеш със някого.
 Трябва да станеш опровержение,
 за да тръгнеш с безумците.
 Скъпо, измислено, нежно море,
 тръгвай със мен.

* * *

Сложи си пак моряшката фланелка
 и си тръгни.
 Те няма да те спрат,
 въображаемите урагани,
 тайфуните на твоето въображение
 не ще те спрат.
 С моряшката фланелка ще вървиш
 не по моретата –
 по дългите човешки пътища,
 по дългите жестоки железни пътища
 на всички хора, ти тръгни
 и ще достигнеш
 посоките на своето
 завръщане.
 Сложи си пак
 моряшката фланелка.

* * *

Нито едно пристанище не ще те приюти.
 Ти имаш странната съдба
 да плуваш без пристанища.
 Капитане, гласувай недоверие
 на всички лоции.
 Гласувай недоверие на тази угнетителна
 способност
 да чувстваш липсата на някакво
 пристанище.

Гласувай недоверие.
 Тръгни отникъде,
 безкрайно несъгласен
 и обречен
 да бъдеш без пристанища.

ЗНАМЕНАТА СА ГНЕВНИ 1973

в ръце нечесаха,
 в мига бълбукане са змебни
 и сдобно упродан
 казана на юга,
 а те сардано са,
 члътнато със змице,
 в кораб,
 в зората,
 а те сардано са,
 измъчано
 със сарданиа
 и зората,
 а те сардано са,
 положено
 пред зората
 нате,
 на очам,
 на очам змице,
 алу бозам
 зоманте на
 мекка крачка
 зоманте
 към збобогана.

* * *

В обезлюдената
 си младост
 се върни.
 Тръгни по страшните
 и стръмни
 улици,
 изпълнени със
 мрак и със
 бесилки,
 и нека да шумят
 над тебе гневно
 големите жестоки
 знамена
 на свободата.
 И нека позивите
 да са малко.
 Патроните
 да не достигат
 никога.
 Ще тръгнеш ли
 да защитиш
 големите
 жестоки знамена
 на свободата?

* * *

Изкъртена
 буца пръст,
 колела на оръдия.
 Разрушен бащин дом,
 набраздено
 от кръв и от сълзи
 лице.
 Ти къде си,
 единствена моя
 България,
 къде си прогонена –
 в Македония,
 в Тракия,
 в Добруджа?
 Ти къде си,
 единствена моя,
 любима?
 Ти забрави
 жестокия нож
 във навуцата.
 Ти забравяш
 голямото,
 гневно знаме
 над теб.
 Ти забравяш
 реките
 от кръв,
 които се спускам

и шумят,
и сломяват сърцата,
изпълнени само
със теб,
единствена моя любима,
открадната моя
България.

* * *

Двете пехотни
роти вървят
и двете пехоти
затварят кръгът,
ще умрат,
ще умрат,
неминуемо ще умрат
партизаните.
Всрещ кръгът
на пехотните
роти
неминуемо
от гърдите
ще бликне кръвта,
неминуемо някой
ще каже „Смърт на
фашизма“.
Неминуемо някой
през кръв и през смърт
ще се върне в дома си
и ще спре под стрехата,
потъмняла от дим,
измивана вечно
от дъжд,
и ще види за пръв път,
и ще чуе за пръв път
уморения есенен
дъжд.

* * *

Без Калофер
ще бъде живота ти.
Не тъгувай.
Орехите ще
милват небето.
Не тъгувай.
Един граг
си загубил.
Запитай
само един граг ли?
Запитай
само една улица ли
си загубил?
Орехите
винаги
вечно
шумят
в един граг.
Реките шумят
в граговете,
завинаги
чужди
на теб.
Запитай какво
не си губил,
само гневните
знамена,
зовящи далече от теб,
не си губил.

* * *

Помни вятъра.
Помни
калдъръмите кални,
ненапомнящи с нищо
октомври.
Помни синевата,
осквернена
от стражарското
синьо.
Помни оня граг
с приземяващ се
есенен мрак,
ненапомнящ със
нищо октомври
освен със кръвта
по площадите
на младостта ни.

* * *

С последните си
уморени крачки
аз исках да съм с теб,
да ме докосва
гневът
на знамената
и надеждата.
С последните си крачки
аз мечтаех
да чувствам
твоего корабо рамо.
Безсилен бях,
безумен бях,
прости ми.
Не се достигат
с уморени крачки
гневът на твоите
знамена
и гневната увереност
на свободата.

* * *

Не мога да живея
без големите
и гневни знамена.
Не мога да живея
без земята,
прекосена
от кръв и сълзи,
не мога и без
хората, които
оставят най-жестокия
курум
за себе си
и водят безпощаден
разговор
със свободата,
вечно увенчаваща
безумният им
подвиг.
О, как не мога,
с колко много срам
живея между
хората, останали
случайно живи.
С колко много срам
живея между мъртвите
приятели
с една надежда,
че са ме забравили,

е една надежда,
че са ми простили,
с голямата надежда,
че не мога
да живея
без гневните
големи знамена,
без страшния
и гневен монолог
за свободата.

* * *

* * *

Последвай небето,
залязло във старите
орехи.
Падни като
старо небе,
ненужно
и вече залязло,
падни като
знаме
и мрак,
уморен от надежди.
Някой, някога
ще си спомня
как умира
небето,
как умира
върху старите
корени
умореното старо
небе.
Не тъгувай за мен,
мой прекрасен
и нежен Калофер.
Ти си дългия път,
ти си звездния мост
на раздялата,
ти си жалкия свят,
до когото не мога
да стигна.

* * *
 че си ми пристанище,
 с големата морска,
 че не мога
 да си
 без теб
 в този свят.

Толкова си самотен,
 нямаш никога нищо.
 Нямаш жестоките
 тъжни пристанища
 със жестоки
 и тъжни очи,
 означаващи сбогом.
 Толкова си самотен,
 непрекъснато
 страшно самотен.
 Непрекъснато ти,
 мой моряк,
 без море
 и без кораб,
 с безнадеждно
 упорство
 желаеш последната
 среща
 с морето и кораба.
 Ти протягаш ръце,
 ти докосваш
 с трагически погледи
 безпощадната
 своя
 неизменна,
 жестока
 самотност.

* * *
 планетите
 покриват космоса?
 Къде беше ти,
 мила, мила,
 бездомница,
 морска?

Нима не се страхуваш,
 че си чужд
 на всичко
 и на всекиго,
 дори и сам на себе си.
 Нима не се страхуваш,
 че си чужд
 от думите, с които
 лъжеш винаги
 най-много себе си.
 Нима не се страхуваш,
 че си чужд
 под знамената
 хубави
 и гневни.
 О, зная,
 ти си само чужд
 всред снизхождението
 на света и хората.

* * *

Господи, Господи,
 глупав съм бил,
 разбирам сега
 колко глупав съм бил.
 Аз те молах за щастие,
 глупав съм бил,
 не съм знаел, че нямамо
 щастие.
 Господи, колко глупав съм
 бил,
 вярвайки в някакво щастие,
 вярвайки в тъмносините
 тихи реки,
 вярвайки в тъмносините
 кротки морета,
 вярвайки в твоите
 планини,
 тъй високи
 и близки до мене.
 Къде беше ти,
 когато реките премазваха
 твоята суша?
 Къде беше ти, когато
 моретата смазваха
 твоите кораби?
 Къде беше ти,
 когато,
 тъй близки

до мене,
 планините
 погребваха всичко?
 Къде беше ти,
 милостивия,
 всемогъщия,
 мъдрия?

Една малка любов
 въздех аз пред теб,
 една малка любов
 в безграничното
 милосърдие твое
 аз създадох,
 за да те нутам до гнес
 къде си.

* * *

Само сън,
само сън
подари на очите ми,
то е толкова
малък подарък,
непритежавана
моя.

Само сън подари,
аз те моля,
само сън на очите ми,
но не с грохота
на коравите буци
пръст,
не със грохота
на коравите
гвоздеи,
не със грохота
на дежурни лопати
и ватенки.

Моля те,
гай ми сън,
моля те,
затвори ми очите,
майко моя,
безсъние мое,
Българийо.

* * *

Нека седем капитани
повдигнат тялото ми.
Нека седем ветрове
тъгуват за мен.
Нека седемте жени на капитани
да спрат
и хвърлят с тесните ръце
убийствен пясък,
слънце
и сълзи.
Нека всички
морета
да спрат на брега,
за да видят
как седем
капитани
изнасят
смъртта
от Созопол.

СЕНКИ НА КРИЛА

1977

* * *

НАПИСАНО ОТ

Сбогувам се
със всички остри
хребети.
Сбогувам се
със всички ветрове,
горите есенни
изкоренили.
Сбогувам се
със всички извори,
пресъхнали
и вечно бликащи.
Сбогувам се
със всички улици
с петна от кръв
и страх,
и сълзи.
Сбогувам се
със дъждовете,
жестоки
и отвесни.
О, с дъждовете,
неуспели
с плач да измият
всеки нож.
Сбогувам се
и със морето,
успяло да забрави
кораба

и оня бряг
 безкрайно тъжен
 и оня бряг,
 несъхраняващ
 копнежа,
 порива,
 мечтите
 на хора
 и весла,
 на гриви,
 несъхранили
 и нестигнали
 копнежа,
 порива,
 мечтите.
 Сбогувам се.
 Сбогувам се.
 Сбогувам се.

СТИХОТВОРЕНИЕ, НАПИСАНО ОТ АННА

О, ти ми казваше
 не знам –
 когато аз ще те
 забравя,
 когато ти ще ме
 напуснеш,
 когато,
 о, когато вече
 над равнината
 пада мрак,
 когато се превръща
 мрака
 във равнина.
 О, ти ми каза –
 аз не зная.
 Когато аз ще те
 забравя,
 не може ли
 във равнината,
 превърната
 във черен мрак,
 да те загубя
 и не може ли
 да ме забравиш.
 Ти не можеш ли
 със своите странни
 намерения,
 със своята омраза

мрачна,
без да простиш,
да ме забравиш.
И не може ли
да тръгнеш сам
без своите коне,
без мене
да стигнеш
жадното море,
което те отблъсква
винаги.

* * *

Не отивай
далече,
не отивай
далече, тъга.
Моля те, не отивай
далече.
Аз не мога
без твоята
бавна далечност.
Аз не мога
без твоего
пренебрежение.
Не мога
без твоите
стъпки,
с простреляни
улици,
с небе, разгромено
от ужас.
Не отивай
далече,
не отивай, тъга.
Аз те моля,
не мога
без теб.

* * *

Просто умира гъжда,
 просто умира
 и вятъра,
 просто
 умираш и ти,
 просто умира
 морето.
 Просто ти
 нямаш света
 със големия гъжд,
 угнетен
 от твоето
 отсъствие,
 с вятъра,
 непочувствал
 твоите коси.
 Просто умира
 морето,
 просто
 умираш и ти
 без отсъствия,
 угнетили
 големия гъжд
 или вятъра,
 непочувствал
 твоите коси.
 Просто умираш
 и ти
 в своя свят,
 безобидно обиден.

* * *

Излезеш ли,
 отвориш ли
 вратата,
 ще срещнеш само
 стълбища
 и хора,
 нечист паваж.
 Традиционния
 нечист паваж
 ще те поеме
 и в погледа
 обезлюден
 не ще ме има.
 В обезлюдения ти
 поглед
 ще блестят
 обувки лъснати,
 спокойно ще пътува
 всеки
 във погледа ти,
 вече чужд за мене.
 Недей излиза,
 не обезлюдявай
 огромния си
 поглед.

* * *

164

ИВАН ПЕЙЧЕВ

Ти би могла
 да пренебрегнеш
 всичко.
 Хората,
 реките
 и моретата,
 всичко,
 с което аз съм те
 обграждал.
 Ти би могла
 да пренебрегнеш
 горчивите ми устни,
 зимните преддверия,
 където всички
 ветрове
 си дават среща.
 Всъщност
 непритежаваното
 не се губи,
 единствена,
 величествена,
 нежна моя,
 непритежавана
 от никого.

Простя устия
 и аз
 в своя глас,
 безсърдно обожан.

* * *

165

ЕСЕН НА БРЕГА

В загубения ген
 на моето очакване
 не съществува
 щастие.
 Не принуждавай
 никога да те
 очакват
 във някакъв
 загубен ген.
 Загубените дни
 са вечно тъжни.
 Те имат ловкостта
 да се превръщат
 в дълбоки
 дълги нощи
 с тежка кал
 и тягостно
 очакване.
 В загубените
 дни
 не се завръщай.

* * *

Загуби всичко.
Странно е,
ти нямаше нищо,
а загуби всичко:
приятелите,
градовете,
хората,
загуби и другарите си.
Впрочем
ти нямаше нищо
и жалка и комична
е тъгата ти.
Ти нямаше какво
да губиш.
Единствена,
невъзвратима
загуба
беше за теб
голямото
враждебно море,
непритежавано от
никого.
Голямото, най-тъжното
море,
загубено
от хора,
от приятели,
от градове,
след като ти
загуби вече всичко.

* * *

Престоят ми
в това пристанище
завърши.
Ще тръгна
много уморен
и жалък,
без никой да ми каже:
„Остани.“
На жалките
и уморените
кой казва:
„Остани?“
Кому са нужни
жалките
и уморените?
Единствения техен
шанс е,
че завършва престоя
във пристанището синьо
и никой не им казва:
„Остани!“

* * *

Къде е утринта,
 нима съм спял
 и виждам
 само тъмнина?
 Къде са моите
 приятели?
 Нима съм ослепял,
 нима над мен
 ще падне
 предесенното,
 морското небе
 и моите очи
 не ще го видят?
 Бих искал
 да гостигна някой
 бряг,
 да пада
 в ослепелите очи,
 неотразено,
 предесенното,
 морското небе.

* * *

Със тъжните,
 с най-тъжните очи
 ме погледни.
 С най-тъжните си устни
 не повтаряй
 досадните,
 известните слова.
 Недей, любима моя.
 Ний завършихме
 голямото и странно
 пътешествие.
 То свърши вече.
 С тъжните очи,
 с най-тъжните очи
 ме погледни.
 С най-тъжните си
 устни –
 горчивите си устни –
 тръгни в мълчанието,
 тръгни
 към ново пътешествие,
 към нови изгреви,
 които ще горят
 в косите и клепачите,
 без да създават
 основание
 за скръб
 и за мечта.

Без да създават
основание за
невъзможно
щастие.

* * *

Така е дълга
тази нощ,
но няма да се върне никой.
Така е дълга тази нощ,
но в нея замълчи
и не упреквай
спасителната
дълга нощ,
не упреквай
нейната закономерност...
Но как е дълга
тази нощ...

* * *

Капитане, самотен е
вече брегът.
Капитане, самотна е
вече вълната.
Капитане, вълните
самотни шумят
и брегът е самотен.
Капитане, самотен е
корабът,
просто смешно самотен
е корабът,
неуказано смешно самотен
е корабът,
неуказано жалък,
без нужда от нито едно
доказателство
за своята смешна
самотност...
Капитане, самотен е
вече брегът.
Капитане, самотни са
вече вълните.
Капитане, самотен е
корабът
и нима само ти още
не знаеш,
нима само ти не узна
отдавна на всички
известното –
екипажът е мъртъв.

* * *

Ти, моя най-безсмислена
измислица.
Ти, мое отчаяние, изваяно
от тежък морски мрак
и от море,
несъществуващо, необичайно
и винаги неповторимо.
Ти, мое отчаяние,
ти, мое изваяние
от смърт и от вълни,
и от небе, в което
нищо няма.
Колко си нежна ти,
о, колко нежна,
нежна, нежна, нежна
си ми ти
в секундите, във миговете
нежни
на своето крушение.
О, как аз зная
секундите и миговете
нежни,
разпадащите се
измислици
сред тежък морски мрак,
и моето измислено,
необичайно
несъществуващо

море,
и страшното –
не мое изваяние
от смърт и от вълни,
и от небе,
в което
няма нищо.

* * *

От доброта
ти никога не ме запита:
„Защо не съм щастлива?“
Ти никога не изговори
думите:
„Защо съм тъжна?“
О, твоята
нечовешка доброта
не ти е позволявала
да ме запиташ:
„Ти защо си чужд?“
Любима, нечовешка
доброта,
запитай ме защо не си
щастлива,
запитай ме защо съм
чужд,
защо си тъжна...
Запитай ме –
аз нямам отговор.

* * *

Почти невъзможен
е залезът, вечно убиан
от края на нашия
разговор.

Почти невъзможен е
нашия разговор
в залеза, вечно убит.
Почти невъзможна
си ти.

Къде да отуга,
обясни ми,
къде да отуга?
Нямам посоки,
нямам морета,
планините огромни
ги нямам,
кажи ми, къде да
отуга,
обясни ми, къде да вървя?

Длъжна си,
обезателно
длъжна си ти
с твоя глас,
обезателно тъмен,
да ми кажеш
къде да вървя.
Да ми кажеш
къде да се върна.

* * *

Аз не мога,
уверявам те,
аз не мога
да привикна
с панелното щастие,
да привикна
със подстригани
блеги треви,
със злоещите вещи.
Безсърдечна
бъди,
безразлична бъди,
но кажи ми,
къде
да се върна!

* * *

Угасва залезът,
небето гасне
без намек
за оная светлина,
която ражда
сенки на крила,
сенки на вълни
и сенките жестоки
на разделята.
Ти не тъгувай,
аз разбирам зaleza,
разбирам неизбежността,
не те упреквам.
Винаги в живота
ми е съществувал
този миг
със сенки на крила,
със сенки на вълни,
със сенки на разделящи
се устни.
Позволи ми да не бъда
сянка.
Позволи ми
да си отида,
както съм гошъл –
съвсем самотен
и съвсем самичък.

* * *

„...А пред прага на бляновете ми
вълци легнали в тревата...“
Метерлинк

Прости страхът ми,
моя жалък и обиден страх
прости.
Страхувам се от нашето
разделяне,
страхувам се от крачките си,
тежки и несигурни,
осигуряващи разделята
и края на нощта.
Пред прага с черна светлина
стои тревата черна.
Пред прага
в черна светлина
се раждат вълците
и чакат бляновете ми.
О, как спокойно чакат
вълците,
как светят с безразличие,
с красиво бяло безразличие
зъбите им,
как аз не мога да прекрача
този праг,
но не от страх,
но не от страх, любима.
Не ме е страх за себе си.
Ти имаш основание да вярваш,
че мен не ме е страх.

Кажу ми
как да те стигна
с моите блянове,
когато пада черен мрак
и пред вратата ни
се раждат вълци
и треви,
жестоко, безпределно
черни.

* * *

В безсънията ми,
в моите халюцинации
безсънни
единствена
ти можеш безнаказано
да идваш,
но не със думи, ясно
означаващи
прогонения сън,
но не със думи,
ясно определящи
страха ми от съня,
но не с мълчание,
което ме упреква
за страха
от моето пробуждане.
В безсънието ми
единствена
ти само можеш
да се върнеш,
ти и смъртта.
О, вашата
безстрастна нежност.
О, вашата,
величествената
осведоменост ви позволява
да се завърнете
дори и там,
където никои не се връща
без покана.

* * *

Ти никога не си била
 виновна
 за моя залив
 тъжен,
 за моя залив,
 винаги засенчван
 от облаци обратни,
 от небето, обратното
 небе,
 от нашата, обратната
 тишина,
 от близостта ни, винаги
 обратна,
 за нежността ни,
 винаги обратна,
 за хоризонта,
 винаги обратен,
 за нас самите,
 толкова самотни
 в обратността.
 Нима ти можеш
 да носиш някаква вина
 за ужаса
 в пространството
 обратно,
 за нашата непоносимост,
 за нашите протегнати
 ръце,

за погледите, винаги
 довеждащи
 в обратността.
 Не си била
 и няма никога да бъдеш
 виновна.

Единствено само аз,
 пиан от светлината,
 пиан от синьото,
 пиан от гибелта си,
 пиан от теб,
 се връщам винаги
 в обратността на
 всичко.

* * *

О, как горчи ракията
 във чашата.
 О, как горчи небето
 във прозореца.
 О, как горчат приятелите,
 моите,
 подпрели с равнодушието си
 красивото,
 красивото пиянско
 равнодушие,
 небето във прозореца,
 горчивото небе
 на моето разсъмване.
 Сега къде да тръгнем
 знаем всички -
 отдавна е угаснал
 оня ден,
 пораждащ всяка утрин,
 а нощта се връща
 със вечното
 опровержение.
 Да станем на крака,
 да поздравим
 горчивото небе,
 ракията горчива
 и улиците,
 които вечно водят
 към морето.

* * *

Ще вървим
 и ще бъде страшна
 смъртта.
 Ще вървим,
 ние знаем колко е
 страшна смъртта.
 Ще вървим,
 ще вървим,
 ние знаем, единствени знаем
 колко е страшна
 смъртта.
 Така ще вървим
 без никакъв вятър в косите.
 Така ще вървим
 без никаква дума
 в познатото наше
 огромно мълчание.
 Без небе ще вървим,
 без море ще вървим,
 нека само
 неизбежният мрак
 ни настигне,
 за да можем
 без небе,
 без море
 и без мрак
 да достигнем до мрака.

* * *

Ти ми прости за всички тези
 улици,
 в които няма
 дори и намек за море.
 Ти ми прости
 за тези срещи,
 в които няма намек
 за любов.
 Тръгни със мен,
 безумието мое
 преодолей
 и пак тръгни със мен,
 тогава ще се върнем
 в неспокойната
 чудовищно красива
 морска нощ,
 тогава ще се върнем пак
 във залива,
 изпълнен със дихания
 на бури,
 изпълнен с мъртви ветрове.
 Тогава, неизбежна
 моя.
 О, тогава
 ще ми простиш
 годините без нито намек
 на море
 и всяка улица
 ще се завърне
 в тишината си.

* * *

Дойдоха дни,
 във които
 почти всичко се събдна.
 Със моите приятели
 аз се сбогувах
 както със смъртта,
 със моите приятели
 знаех, няма да се срещаме
 никога,
 просто ний се сбогувахме.
 Страшно е,
 скъпа моя,
 не особено страшно
 наистина,
 когато горещите
 мъжки ръце
 се разделят.

РЕДОВЕ ОТ БИОГРАФИЯТА

Иван Петров Пейчев е роден на 16.XII.1916 г. в Шумен. Учи гимназия в родния си град. През 1933 г. е изключен като член на ученически студен комитет без право да продължи образованието си. Член на РМС. През 1939 г. идва в София и общува с левите литературни среди. На 9 септември 1944 г. взема участие в свалянето на властта в Шумен. През 1949 г. е на строежите в Димитровград. Живее и работи в Шумен и Калоян (1950–1964), многократно е на свободна писателска практика. От 1964 г. е в София. Драматург на Сатиричния театър в София (1968). Литературната критика свързва Пейчев с поетите на 40-те г. и търси ключа към неговата поезия в идейно-художественото своеобразие на това поколение. Духовно свързан с него, той се откроява като самобитен, артистичен и оригинален творец, с интелектуално усложнен и дълбоко граматичен художествен светоглед. Още в младежките му стихове се усеща напрежението между социално-гражданската активна позиция и импресиивно-изповедната, лирична нагласа. Социалният и нравственият бунт пораждат засилен граматизъм и емоционално напрежение в стиховете му. Романтично-патриотичната поезия на Иван Пейчев проправя пътя на героико-романтичната патетика в съвременната българска литература. Героизмът на антифашистката

съпротива, Родината и свободата стават основни тематични реалии в лириката му.

Зрелият период в поезията на Иван Пейчев експлицира нови черти от поетиката му: нравственият императив, ритмизираният стих и романтичната образност отстъпват пред интелектуално-философската резигнация и трагичната изповедност, пред белия стих, подтекстовата асоциативност и метафоричност. Болезнено чувствителен и вътрешно раздвоен, поетът отразява социалните и нравствените катаклизми на времето през призмата на своята гражданска безкомпромисност и задушевно-трагична изповедност. Морето и любовта са двете опорни точки в поетическия му свят, символи на стремежа към абсолютна чистота и хармония, на мечтаната себerealизация и свобода. Творческата равностметка и мъчителното самовглъбяване засилват словесния експеримент в късната лирика на Пейчев, разпъвайки я между разрушените клишета на поетическия език и изстраданото екзистенциално внушение. Той е автор на пиесите „Всяка есенна вечер“ (1955), „Ковачи на мънии“ (1958) и „Деният след най-кратката нощ“ (1959), които поставят началото на „лирическата вълна“ в българската грама от 60-те години. С тях той създава един драматургичен модел, в който интелектуално-философският подход и ненаситеният психологизъм изместват външната сюжетност и събитийност, придавайки на словесното действие вътрешна динамика. Особено популярна е „Всяка есенна вечер“, полемизираща с тезисно-плакатните антифашистки пиеси. Тя осмисля неподправената героика на съпротивата чрез екзистенциалните въпроси за личностния избор и свободата,

за компромиса и смисъла на саможертвата. Пиесата е поставяна в много чуждестранни театри. Отделни творби на Пейчев са преведени на полски, руски и френски език.

Умира на 9.VII.1976 г. в София.

ТОЙ БЕШЕ ПОЕТ И НИ КАЗА ВСИЧКО ЗА СЕБЕ СИ

Обикнах го още от първата среща. Представиха ми го като млад поет, а той беше само две години по-млад от мене. Висок и строен, той можеше да изглежда представителен и елегантен въпреки лекото му накуцване, ако се обличаше с общоприетото облекло и не предпочиташе своя черен панталон и неизменното си яке. Най-здрово и солидно изградена у него обаче беше мъжествената му глава, издялана сякаш с роденовско глето, с черти на потомствен викинг, с буйна прошарена вече коса, недокосната от гребен. Всичко от енергичния му жест и рядко отронената дума издаваше у него една оригинална личност, респектираща още от пръв поглед с мълчаливото си и винаги вътрешно съсредоточено присъствие.

Ежедневното му появяване и продължително застояване по кръчмите създаде първоначално у мен убеждението, че е човек с неизменни привычки и осигурени доходи. Но се оказа, че безпаричието е хроническо явление у него, а продължителното му застояване по заведенията – вечна липса на квартира. Вероятно това стана причина за бързото ни сприятеляване. Моята ергенска квартира бе винаги отворена за приятели и така някак неусетно бе решен въпросът за неговото пребиваване в София.

Временното ни съжителство разкри пред мен истинския Иван Пейчев. Той се оказа личност с „извънземни“ странности. Понякога изпитвах чувс-

твото, че е дошъл сред нас от непознат свят, в който не съществуват материални интереси – толкова безразлично се отнасяше той към паричните въпроси, а редките му и случайни хонорари се стопяваха така бързо, сякаш никога не ги е имало. В онези години, разбира се, да се живее без материално обезпечение, беше невъзможно, защото много от нас бяха загубили някогашния интерес към парите, а на този от нас, който притежаваше постоянни доходи, бяхме свикнали да гледаме като на притежател на колективно благо. Нашите представи за живота бяха още твърде идеалистически. Ненавиждахме хората, които използваша обществените промени за лично облагодетелстване, а на властолюбците и карьеристите гледахме с отвращение. Вероятно тези общи възгледи ни сближиха окончателно. Те създадоха трайни връзки на приятелство и онази безкористна дружба, която се отличава с мълчаливо разбирателство и взаимно доверие. Неговото присъствие ми действаше благотворно, когато имах неприятности в работата и „излизах от релсите“. Достатъчно бе да видя как той маха с ръка и праща по дяволите с някоя нецензурна дума всички „двуноги въшки“ и всичко заемаше своето нормално положение. И все пак неговото отношение към елементарните нужди на деня ми изглеждаше абсурдно. Трудно ми е да кажа кога той се хранеше и въобще дали се хранеше. Случваше се да прекарва по няколко дни с два-три сухи залька. Когато разбрах това и от някогашния Клуб на културните дейци донесях убита в книга някаква храна, той искрено се възмущаваше, ако пропусках да взема със себе си и бутилка вино. Така и през време на застояването му по кръчмите на масата му се появяваше нещо за ядене само ако някой от

компанията му и многобройните му почитатели напомняше, че виното не върви без мезе. В замяна на това книгите бяха неговата стръв. Изключен от първите класове на гимназията, той бе превърнал самообразованието си в насъщна и ежедневна храна и бе развил любовта си към книгите в истинска страст. Домашната му библиотека, необичайна по размери за ония години, го приковаваше с дни към леглото и през това време той бе недостъпен за каквото и да било разговор. Имах чувството, че неговият глад за четене не може да бъде задоволен с тонове книги. И в по-късните години, когато имаше свое жилище, няма да забравя как жена му мъknеше с пазарски чанти книги от градската библиотека. Той бе осведомен за всяка новоизлязла книга и изглеждаше неправдоподобно как този човек, скъперник на всяка дума, който сякаш никога не ставаше от кръчмарската маса, поставяше често в неудобно положение професионално осведомени редактори и хора на перото. Не го виждах и кога „пише“ своите стихове. Понякога го заварвах, седнал на бюрото ми, да нахвърля със своя разкривен почерк стихове, заучени сякаш наизуст. Очевидно това бяха вече готови стихове, „писани“ и „преписвани“ в главата му много пъти, преди да се появят на белия лист.

Познавах много добре всичко, създадено от младите и начеващи поети след Девети септември, и имаш оформено мнение и лични предпочитания към някои от тях. Но трябва да призная, че когато прочетох неговите стихове, събрани за печат, останах поразен. Те издаваха нова, ярка и силна творческа индивидуалност. Стихотворенията му „Септември“ и „Париж“ аз, без да искам, отделих от всички останали. В тях витаеше трагичи-

онният дух на поетичната ни класика и се чуваха познати интонации. Но те покоряваха с новото си поетическо светоусещане и с индивидуалния почерк на един зрял, макар и ненапълно изявен творец. И сега, когато чета неговия „Септември“, акордиран под музикалното въздействие на „Карпатския вятър“ на Траянов, аз изпитвам същото въздействие от оня размах на поетическото въображение и онова богатство на поетическата палитра, които го правят неповторимо като светоусещане и обобщение на една идея. Или „Париж“, възкресил патоса на Смирненски с нов език на убеждението и вяра в „последния победен бой“. И най-сетне онази вулканична „Омраза“, която те кара да изтръпваш пред силата на ненавистта, с която поетът се разделя със стария свят – единствена досега в цялата ни поезия. Ето тъкмо тази експлозивна сила на поетическия темперамент у Иван Пейчев, която извираше от дълбините на някаква неизживяна меланхолия на самотника, и скритата самоирония към сантименталния свят на неговата младост ме накараха да повярвам в искреността на неговите чувства и неговата богата духовна и емоционална природа като поет.

Тези мои първи впечатления от стиховете на Пейчев в годините на неговата и моята младост се потвърждават напълно и от казаното в доклада ми за поезията на младите, изнесен през 1948 година в някогашния Клуб на културните дейци. В него за стиховете му аз съм писал дословно: „Неспокойният му поетически темперамент и жизненост, широкото му творческо въображение и емоционалност го изтъкват като изключително даровита личност сред младата поетическа генерация.“ Но той предпочиташе да говори за груп-

гите и никога за себе си. И това е било сигурно така, щом в тази наша дружба, в която свикнахме да се радваме на всяка даровита проява на младите, у мен узря идеята за създаване на библиотека, предназначена да отрази духовния свят на поколението, което идваше с нови морални стойности и нови изисквания към живота след Девети септември. Уви, библиотека „Смяна“ не можа да осъществи целта, за която бе създадена. Но все пак самата тя бе осъществена, за да можем днес чрез тези малки книжки да надгърнем в душата на онези млади хора, които пишеха стихове с горещината на своите чисти възторзи и вяра, непомрачени още от сенките на съмненията и разочарованията.

Когато един ден поисках от Иван Пейчев да представи стиховете си за печат в издателство „Народна младеж“, на което в ония години бях главен редактор, той явно се смути и започна да се байка, че трябва да събира стиховете си, да поправя и да преписва на пишеща машина, без да знае кое ще влезе в книга и кое не. Казах му да събере всичко написано, за да можем да изберем от него необходимото за първата книжка на библиотеката. И понеже на всичко това не виждах края, дължих машинописката на издателството под негова диктовка да преписва стиховете му. Подборът мина без особени възражения и недоволства. От събраното отстраних всичко, което напомняше за предвzeti увлечения да се пренасят екстравагантностите на Маяковски. Поезията беше за мен, наред с всичко, което я прави поезия, най-висша форма на самоизповед, израз на духовна висота и изящество у човека и затова всяко позърство и маниерничене ми бяха чужди и противни, както чуждо и противно ми изглежда днес парадирването

с интелектуалност, в която липсва мисъл и искрено преживяване. При това в тези своеобразни подражания се получаваше у Пейчев някаква пародийност, акценти на хумор и многословие. Напомних му за „Стършел“, където няма да имат нищо против подобен род патетичен хумор. Мълчеше или махаше отегчено с ръка. Не взе участие и в погреббата на стиховете си. Не издаде с нищо радостта си и когато видя книжката си отпечатана, но не се раздели вече от нея и не пропусна, когато се озовахме в Шумен, да я покаже на родителите си.

Стиховете на Иван Пейчев не бяха посрещнати благосклонно от критиката. Не само поради доктринерство, но и поради невежество някои критици намериха в тях „непотушени емоционални и езикови увлечения по декагентската поезия“ и откриха освен „символизъм“ и влияния на Дебелянов, „сенките на други автори, между които Маяковски, Ламар, Разцветников и Александър Вутимски“. Те не искаха да разберат, че всяко истинско творчество, родено върху почвата на една национална литература, носи неизбежни сходства и подобия, но че по светоусещане и емоционално съдържание това бяха чисто пейчевски стихове, открояващи ярка поетическа индивидуалност. И това неразположение на критиката към стиховете му Пейчев посрещна хладнокръвно, без видимо разгразнение. Чух го само веднъж да казва: „Забравят да споменат, че съм чел и Библията.“

В посмъртното издание на избрани стихотворения на Пейчев – „Лирика“, 1976 г. – редакторът им Славчо Чернишев е пожелал да постигне езиково и стилно единство, като е отстранил всички стихотворения, които някога даваха повод да се говори за чужди влияния. Трябва да се признае, че цел-

та е била постигната. Но така е била нарушена не само хронологията в творческото развитие на поета, но е отстранен и ранният Пейчев, който в „Сантиментално“ ни връща непринудено към своето детство, а в „Септември“ и „Париж“ е показал цялата си емоционална непосредственост, силата и широтата на своята творческа природа.

В началото на 1949 година Иван Пейчев реши да замине за Димитровград. Очевидно грижите за семейството ставаха все по-неотложни, а Димитровград предлагаше щастливо съчетание между творческите и служебните задължения на един поет. В Димитровград той стоя почти до края на годината и като доказателство за неговото присъствие там непознат човек ми донесе един ген малък свитък със стихове, каза, че е натоварен от автора да ми ги предаде, и охотно отговаряше на въпросите ми как живеят и какво работят там. Видя ми се твърде забавно, че Пейчев работи в отдел „Кагри“ и че той, мълчаливецът, със своите бохемски навици е успял да спечели симпатиите и доверието на хората. Щом останах сам, превъртях ключа на стаята и с жив интерес разтворих папката със стиховете, както се отваря дългоочаквано писмо. Първите стихове ме изненадаха неприятно с познати шаблони. Те звучаха плакатно и декларативно, но след тях следваха други, в които се прокрадваше тънката чувствителност на автора, който искаше да се разграничи от езиковата баналност, появяваха се и непретенциозни строфи, които издаваха искрени възнения и чувства от това, което авторът наистина е преживял сред хората и скелите на този град на младостта, израснал на брега на Марица. А имаше и стихове: „Дали защото много те обичам“, „По зелената мека пре-

ва“, „Ще се усмихнат сините води“, „Внезапен гъжг“, лишени от парадни слова, които звучаха като молитви за нежността, любовта и другарството. В тях мечтателната природа на поета, сляпа за грубата действителност, търсеше свои образи на чувствата и вярата в утрешните хора, създадени от горещото му въображение и доверчивото му сърце. В тези нестройни стихове с клетвени обещания строителството бе фон за мечтите на визионера, безплътни и незрими като топлите дихания на нощите край Марица. Този Пейчев ми бе познат, както познат бе за мен и авторът на „Омраза“, който търсеше възмездия за жестокостта в името на човечността.

И неговите стихове за войната, които той написа след престоя си в Димитровград, бяха също бързо нахвърляни скици върху белия лист. Но в тях имаше съществена отлика: контрастите бяха силни, образите осезаеми и плътни, а идеите ясни и реални. Тук също имаше мигове на другарство и нежност. Но това бяха мигове на голямото и жестоко присъствие на човека, заставен от необходимостта да защитава живота с цената на смъртта. Колкото и необяснимо да изглежда, тези стихове доказваха, че и в поезията законите на перспективата са еднакво валидни за силата на непосредствеността и изображението. Тук илюзиите бяха отстъпили пред суровата реалност на войната. Иван Пейчев не беше участник във войната. Но той написа най-хубавите и правдиви стихове за хората, които във войнишки шинел и с автомат в ръка защитаваха съдбата на родината. А „Приказка“, „Ненавист“ и „Минути пред атака“ са потресни и неопровержими внушения в поезията му за абсурдността на войната и нейната жесто-

кост, за смисъла на дълга и човечността.

Всякога, когато съм се докосвал до стиховете на Иван Пейчев, аз съм бил убеден, че този поет, когото природата щедро бе надарила с непосредствеността на чувството и интелекта, има още много да каже на хората, въпреки своя муген и тежък характер. Заг външната му инертност бугното му и неспокойно въображение търсеше свой път и свой език в поезията. Това личеше не само от рядката поява на неговите стихове в печата, но и от мълчанието, с което посрещаше похвалите на своите почитатели, което означаваше не безразличие, а неудовлетвореност и смътното усещане, че у него зрее нещо неуловимо и непознато. Той отговаряше правото на всеки да има свое гледище и разбиране. При един разгорещен спор на маса, упрекнат, че не споделя нищо за своето творчество, той отговори: „Виното поглъща всичките ми тайни. В стиховете съм казал всичко.“ Една мисъл обаче никога не го напускаше – че стиховете остаряват, щом бъдат написани. Затова той търсеше неизказаното и езика на предчувствието. Всяко негово стихотворение можеше да бъде изненада за самия него.

След завръщането си от Димитровград Ив. Пейчев замина за Шумен, където жена му бе назначена за учителка. В София се завърна едва през 1953 година и с вечните си безквартирни лутания живя през зимата у дома. През време на своя престой в София той предаде за печат книгата си „Начало на деня“. Но това бе старият и познат Пейчев. Годините сякаш бяха преминали безшумно и неусетно за него. Другият Пейчев се появи много по-късно – едва в 1962 година – с „Далечно плаване“ – стихове за едно измислено пътуване на един ослепял Оди-

сей, останал само със своите сънища в тишината на своите самосъзерцания и интимни изповеди.

Трябва да призная, че четох с изненада и удоволствие тези стихове, напомнящи стъклопис, които излъчваха светлина и звуци и някаква тиха въздишка, освободена от всички земни грижи пред спокойната безпределност на морето, далеч от вълнолома на чувствата. Някаква едва доловима монотонност в новите интонации на стиха, достигащи на места лилиевска чистота, говореха за успокоени страсти и вълнения дори в такива стихове като „Родина“, „Земя“, „Завръщане“, „Път“ с тяхното клетвено преклонение пред родината. И все пак в тези стихове и особено в цикъла „Признание“ бе потушен всякакъв драматизъм на чувствата и вещата ръка на художника с усет за мярка и с един пречистен лиризм бе създавала нов одухотворен свят от образи и преживявания, нов и неповторим в нашата съвременна лирика. Пейчев не можеше да ме убеди, че поместените в книгата стихове „Из една стара тетрадка“ са писани през посочените под тях години. И да имаше частица от истина в това необяснимо късно откритие на тази стара тетрадка, стиховете са били отново преработени от ръката на автор, придобил нови изразни средства и техника на стиха, нов поетичен речник и език. Това още веднъж ме убеди, че в духовното самозатваряне на Пейчев в свой личен кръг от мотиви се крие съзнателно отдалечаване от обществения живот, предпазливо и тревожно бягство от метежността на чувствата и собствената му поетична природа.

Познавах го добре. Познавах и присъщия му начин на самозащита – мълчанието. И все пак неочаквано се изтървах пред него, когато се наложи

да похваля новоизлязлата му стихосбирка. Отбелязах, че неговото декоративно море изисква, както в театъра, изкуствено и богато осветление. Какво ще стане, ако осветлението изгасне? Той ме погледна стреснато и продължително и отговори: „А ти какво искаш? Не виждаш ли, че съвсем окуцях и не мога вече да марширувам?“ Възразих му, че не ме е разбрал, че морето в неговата поезия, както и природата са декор, върху който се повтарят едни и същи мотиви: раздяла и завръщане, и пак раздяла и завръщане, и пак, и пак... Или в обратен ред, който нищо не променя освен думите, и че тук за съжаление няма грама, а най-проста измама, която читателят рано или късно ще разбере, за разлика от стихотворенията му „Изгнание“, „Дъжд“, „Изповед“, които са друго нещо, и че това „нещо“ безпогрешно можем да наречем поезия, защото е писано „извън играта“. „Това хрумнало ми случайно сравнение, което съзнателно преувеличаваше истината, прозвуча иронично. Раздели се мрачен и недостъпен. Иван Пейчев живееше вече от много години в Калофер и връзката отново бе прекъсната.

През лятото на 1964 година го зърнах в някогашното заведение „Бамбука“ в голяма и шумна компания. Беше се завърнал в навечерието на своята петдесетгодишнина за подготвяното във връзка с годишнината му издание. Съобщи ми, че очаква да получи квартира в София. На масата се водеха оживени, но не дотам разбираеми разговори за пиесите му и за грубите режисьорски намеци в постановките им. Правеха се тълкувания и се задаваха въпроси, които той отминаваше или по стар навик отговаряше само с кимане на глава, както отговарят хора, чиито мисли са другаде.

Бях чувал, че написаните през петдесетте години две пиеси от Пейчев: „Всяка есенна вечер“ и „Ковачи на мълнии“, в които правеше опит да внесе някои общочовешки проблеми в борбите на съпротивата, са се натъкнали на ограничени и догматични разбирания в театрите, поставяни и смъкнати неоснователно от сцената. Бях видял на прегледа на театрите през 1959 година в София русенската постановка на „Всяка есенна вечер“, която имаше успех и правеше впечатление със своя „уайлдовски“ език, изчистена от жаргона, който ми се бе сторил нетърпим при нейния пръв прочит в дома на Никола Мавродинов. А „Ковачи на мълнии“ бях чел в сп. „Театър“ и не бях в състояние да си я представя на сцената с нейните много и изненадващи ретроспекции. Сега, когато пиша този спомен, научих от Ана Пейчева, че тя била играна през 1963 година в Бургас за ужас на нейния автор в някаква култовска интерпретация и смъкната след двадесет и първото ѝ представление. Но тогава около масата в „Бамбука“ започнатият хаотичен разговор от хора, афектирани под влиянието на виното, не будеше интерес и аз побързах да си тръгна. Обещахме си да се видим скоро и се разделихме.

Но случи се така, че залисани в свои грижи, не се видяхме повече от година, докато един ден Ана, неговата неизменна и предана спътница, се обади по телефона, за да попита ще си бъдем ли следобед вкъщи, защото Ваньо искал да ми дойде на гости. Накарах жена си да направи баня, а аз се погрижих за димията. Посрещнахме го и му помогнахме да слезе от таксито. Той се отправил направо в кабинета ми, за да се изтегне на кушетката, без да забрави да привлече до себе си пепел-

ника. Стояхме, докато жените започнаха да ни напомнят, че е време за сън и трябва да се разделим с бутилките. Този следобед говорихме за всичко с изключение на собствените ни работи и бъдещи планове. Когато заговорихме за безквартирните му и безхлебни времена, видях в очите му сълзи. Това беше истинският Иван, който умееше пог външното си равнодушие да съхранява всичко преживяно в нежното си и чувствително сърце.

Няколко месеца след това отидох да видя новото му жилище, където ги заварих с Михаил Лъкатник над тетрадка, от която Ана четеше посочените от него нови стихове. В този дом, скромно, но уютно подреден от грижливите ръце на жена му, той бе свикнал да прекарва по-голямата част от деня върху леглото, застлано със зелен дамаскин и с накачени над него ръчно изработена пушка, подарък от директора на театъра в Чешке Бугеювице, някаква реставрирана икона и възрожденска кама с неизвестен произход. Той притежаваше вече и своя библиотека, от която честите му посетители понякога откъсваха по свой избор книги. В тази домашна обстановка той имаше необходимата му и неприкосновена атмосфера за работа. Посетих го два или три пъти, понеже високото стълбище бе непосилно за моя задух, и, струва ми се, че последното ми посещение бе вече не тук, а в болницата, където научих от Ламар, че лежи от физическо изтощение и затова му е занесъл контрабанда от своя тънък домашен памид.

Трябва да е било есента на 1967 година. Получих от секретарката на издателство „Български писател“ в запечатан плик новата стихосбирка на Иван Пейчев. Тя имаше необикновен формат и още по-необикновено заглавие – „Лаконично небе“, над-

писана на титулната страница: „На Петър от все (пиянско) сърце. Иван“, този път издадена от пловдивското издателство „Хр. Г. Данов“. Заглавието ѝ ме смути и си помислих: „Това е нов каприз на Иван.“ Оставих я настрана, за да я чета, когато имам настроение за това. Но не минаха и няколко дни и той се обади по телефона, за да пита дали съм получил стиховете му. Отговорих му, че съм ги получил, но заглавието ме е много смутило и не съм ги чел още, на което той избоботи: „Сигурно, ако бях сложил заглавие „Стихове на една проститутка“, веднага щеше да ги прочетеш“ – и хлопна слушалката. Ядосах се, но вината беше моя и трябваше да премълча. Още същата вечер започнах да чета неговото „Лаконично небе“ и препрочитах всичко, написано от него, с някакъв неосъзнат страх и чувство на ужас. В тази книга всеки стих бе тръпка на страдание, вик на болка и тревожен протест на един самотен човек, отчужден не само от хората, но и от всичко, което доскоро му е било близко и скъпо. Разбрах, че зад създадения в „Далечно плаване“ илюзорен свят се е водела жестока вътрешна борба, че зад него той е прикривал дълбоките си разочарования и рухнала вяра, че всяко усилие да се изтръгне от духовната покруса в необятното безмълвие на своето „скъпо, измислено, нежно море“ го е отвеждало по невидимите пътища на отчуждението в преизподнята на човешката самота и че тъкмо в този Калофер, в който той се бе завърнал с гордостта на бригадирската си книжка, му е било съдено да преживее мъките на самотника:

Не е най-страшното,
че имаш чувството за смърт
във всеки миг

не е най-страшното
въображаемите пътешествия.
Най-страшното е,
че всеки миг на смърт
и всяко пътешествие назад,
макар въображаемо,
осъществяват твоята самотност.
Самотността е страшна –
тя притежава отбратителното свойство
да променя
гори самия теб.

„Добър вечер, Калофер. Добър вечер, самотност.“ И така година след година той е живял с ужаса на измисления ген, с нощите на безсънието, под това късче „лаконично, зло небе“, пронизан от безвремието на своята самотност, която притежава страшната сила „да подменя думите „гняв“, „свобода“, „надежда“ и да ти остава „единственото право да си сам“. Може да ни се струва невероятно, че Иван Пейчев е могъл да слезе толкова дълбоко в бездните на човешкото страдание, но неговите потреващи стихове, облъхнати от ужаса на преживяната самота, са доказателство, че това е било истина. Необходимостта, която е заставила поета да живее в духовна самота, и откровеността, с която той ни изповядва преживяното от дълбочината на сърцето си, говорят повече от всичко за неговия ръст на творец и гражданин и мястото му в нашата съвременна лирика. Трябва да признаем, че той е единственият наш съвременен поет, който със своята проста човешка грама показва колко съдобни могат да се окажат чистотата на идеала и човешката съвест след духовния стрес от разобличението на култа и обществената лъжа. Късното

излизане на тези стихове, едва през 1967 година, от печат, обикаляли вероятно издателствата, за да може един творец да каже истината за себе си, обясняваха разгрозителността на Иван Пейчев, която някога му беше свършено чужда. В тази човешка грама, изживяна с целия трагизъм на едно чувствително и безкористно сърце, поетът е стигнал предела на самопознанието на своя опустошен дух:

Остана само маската. Къде си ти?
Къде е твоето лице, очите ти,
сърцето ти, мечтите?
Дали си тук, в бялото легло,
или на оня бряг, където гларусите викат,
или на хоризонта, съкрушен от вечерта?
Защо не отговаряш? Казвай! Говори!
О, ти си вече никои,
ти си никъде.

Страхувах се да му се обадя, чувствах се виновен, плаших се от думите, които ще произнесе... И все пак му се обадих: „Ваньо, разбрах всичко. Извини ме!“ Този път слушалката не хлопна и чух гласа му: „Ела да се видим. И вземи вино!“ „Червено ли да бъде?“ – попитах. „Може и бяло“ – беше отговорът.

Оттогава винаги когато е преваляло полунощ и сред приятели съм допивал чашата си с червено вино, свикнах да си нашепвам неговите стихове:

Само твоето страдание е истина,
о, капитане мой,
изхвърлен в кръчмата пристанище,
където сетен хоризонт разкрива
на виното горчивата червена светлина.

Няма съмнение, че Иван Пейчев и в беззвездните нощи на Калофер, когато е вървял с изпращени обуца по стария и несъществуващ калдъръм, е търсил не края на пътя, а изход от своята безутешна съдба. Много неща говорят, че неговият голям дух не е могъл да се примири с клетката на самотника. Неведнъж той ще търси светлината на гения, а неговият разум ще го уверява, че:

не може да се съществува
в оная територия на ужаса,
създадена от теб.
Уверявам те – не може да се съществува
без топлите, големите ръце на хората,
без намеренията им,
с които ти не си съгласен.

В стиховете си той ще гони абстрактните лъчи на вечността, проникнали в затворения кръг на неговото познание. Той знае, че те ще го сближат с безкрайността и ще го обрекат на двойно по-голяма неизвестност в проблясъците на онова безоблачно небе, под което издига върхове старият балкан, увековечил с хайдушките си песни образа на родината с нейните червени залези и изгреви.

В „Лаконично небе“ има стихове, които не оставят съмнение в непреклонната природа на поета, който винаги търси истината, защото не позволява в поезията да се произнася лъжа. Той по-добре от всички знае, че лъжата, превърната в смисъл на всеки абсурд, отблъсква и осъжда на бягство тези, които са призвани да търсят истините, нужни на хората, и вярата, която възвръща честта и вдъхновението на твореца. В „Лаконично небе“ поетът не е лишен от предчувствия за своето завръщане:

Те няма да те спрат,
въображаемите урагани,
тайфуните на твоето въображение.
С моряшката фанелка ще вървиш
не по моретата –
по дългите човешки пътища,
по дългите жестоки
железни пътища
на всички хора ти тръгни
и ще достигнеш
посоките
на твоето завръщане.

Само тази стихосбирка да беше написал Иван Пейчев, той щеше да остане голям, честен към себе си и към хората творец в съвременната ни поезия. Защото в своите бягства той подготвяше не друго, а своето истинско и честно завръщане сред хората, отрекъл пътищата на равнодушието и „ветото на стадионите, които плюят семки“, избрал за себе си дългите, жестоки и железни пътища на истината.

В последните години на своя кратък живот той не успя да стигне до онази равностетка, която превръща в начало неизвървените пътища. Но той написа своите „Гневни знамена“ и „Сенки от крила“, за да произнесе в тях очакваната самоприсъда над своя уморен дух, и това, което в своите мъчителни пътища никога не е губил:

Запаметай какво
не си губил,
само гневните
знамена,
зовящи далече от теб,
не си губил.

И въпреки всичко той не пожела да скрие нищо от хората. В тези стихове, озарени от нова светлина на пробуденото от кошмари съзнание, този нежен поет, както винаги, остана честен и безкомпромисен към себе си. Той призна своето поражение, защото неговото собствено достойнство и дългът към родината изискваха от него това последно усилие:

Не се достигат
с уморени крачки
гневът на твоите
знамена
и гневната увереност
на свободата.

Не знаех нищо за неговото заболяване. То е било кратко и фатално. Неговата неочаквана смърт отекна в мен като удар. Единствената утеха бе гордостта, че той не падна на колена и остана верен на себе си и на своя поетически девиз – да бъде искрен докрай. Всичко в неговите мъчителни и тревожни, но дълбоко искрени стихове свидетелства за това. Те са неопровержимо доказателство, че поезията се ражда от дълбините на човешкия дух и е недопустимо да прикриваш себе си в нея, защото честността е неделима от поезията на големите творци.

ПЕТЪР ПОНДЕВ

НОСТАЛГИЯ

Нашата интелигенция има една черта, която неведнъж е изтъквана, а именно нейния „духовен аристократизъм“. Някога П. Ю. Тодоров нарече Алеко Константинов „духовен аристократ“. Щастливецът носеше белезите на духовен аристократизъм не защото беше от богато свищовско семейство, а защото беше независим дух, далеч от партизанската кал на следосвобожденските нрави, познаващ „патоса на гистанцията“. П. Ю. Тодоров пише: „Това съзнание за високо нравствено превъзходство над засуетените гешефти, в гребни борби за първенство и надпреварвания към по-висок чин негови съвременници – е подкрепяло напред гордия бохемец и той не напразно е зовял себе си Щастливец.“

Като истински благородник той се е радвал на едно щастие в живота – най-висшето щастие, което само избраници, възможности чрез своята нравствена мощ над всички съблазни и суети на времето и средата си, търсещи само удовлетворение в себе си, изпитват в този свят. Алеко е умел да цени и пази това щастие като най-скъп душевен имот и през целия си живот, при най-грозните положения и изпитни, в които е бил поставен, не го е пожертвал за нищо.“

България е демократична страна, страна, която не познава рицарството, гордия дух на полската шляхта, психологията на руското дворян-

ство. Нашата интелигенция като цяло никога не е късала връзките си с народа, не се е противопоставяла на широките народни маси. Тя не познава „удобния модерен аристократизъм“, осъждан от Шалда, отчуждаващ твореца от народа. Българският интелигент никога не се „гизди с ексцентрични шареници“. Но нашата художествена интелигенция има една черта, която е особено характерна в периода на символизма и литературния индивидуализъм, а именно – повишено артистично достойнство, „духовен аристократизъм“, който е характерен за кръга на Димчо Дебелянов. Дебелянов няма къде да свие гнездо, но се гържи независимо от „силните на деня“, презира оргените на позлатената монархия.

В навечерието на войната у нас се създаде бохемска група с антифашистка закваса. Тя по начин на живот, мислене, индивидуална психология се различава от господстващата действителност. Характерни фигури в това отношение са Вутимски, Иван Пейчев, Богомил Райнов. Тях съзнателно или подсъзнателно ги маме примерът на „прокълнатите“. Някои виждат в лицето на Вутимски, имайки предвид неговите разностранни артистични дарби, един неосъществен докрай български Жан Кокто. А у Иван Пейчев артистичното му самочувствие поддържаше в него красивата утопия, че за таланта трябва да се грижи обществото. В руги времена, „прокълнатите поети“, „прокълнатите художници“ са умирали по мансардите, непризнати, отхвърлени от обществото.

Иван Пейчев, по законите на своята артистична природа, непосредствено след Деветосептемврийската революция продължава да живее така, както живееше преди, със същата инерция,

без да се съобразява с изменилите се обществено-политически условия. Той не можеше да разбере, че в социалистически условия не можеш да бъдеш Рембо или Модилиани. Понякога Иван Пейчев свъркваше своята епоха. А още повече периода на култа към личността, който изискваше униформиране на талантите, тяхната нивелация никак не съответстваше на творческата му природа. И затова се получиха някои конфликти. В ония култовски години той трудно живееше. Понякога при него избухваха есениновски жестове...

Пейчев беше от категорията на ония романтични поети, които мечтаят за революции. Тях общественият застои, еснафският ритъм на живот ги плаши. Те не могат да се примирят с убогата психология на чиновничеството. Иван Пейчев обичаше да свързва революцията с красотата. В стихотворението „Париж“ той възпя Великата френска революция, борбата ѝ срещу кралските лилии. Написа балада за Септемврийското въстание от 1923 г. Написа и „Песен за четиримата“, където възпя подвига на партизаните. Цялата му поетична натура го влечеше към яркото, героичното в живота. В пиесата си „Всяка есенна вечер“ той възпя трагичната романтика на антифашистката борба. Неговият красив талант бе обречен не само на зграчовете, самотните пейки, гарите, но преди всичко на възпяване на революционната борба. Също така той посвети цяла стихосбирка на Отечествената война на нашия народ срещу германския фашизъм. Иван Пейчев е на авангардната линия на нашата поезия на 40-те години. Той е една от водещите фигури на това поколение, което се отличава със сложен душевен живот, лиричен психологизъм, стремеж към нова

дума в поезията. Това поколение даде нещо ново след Далчев. То взе много от неговия „предметен реализъм“, от типичната градска атмосфера на поезията му, от антипатоса му, но даде много силни обществени акценти на лириката си. Мащабно и колоритно възпя някогашна България Валери Петров в „Палечко“ и „На път“. Градските стихове на Богомил Райков са пропити с язвителност към тогавашната действителност, с някакво мъчително очакване. Талантът на Геров се намира на бойна нога. Иван Пейчев пише революционни стихотворения, но не може да ги отпечата в тогавашните издания.

Сега вече разбирам, и то на определена вече възраст, известните думи на Куркегор, че от всичко най-реални са спомените. Сега виждам, че в съзнанието ми дълго е присъствала романтичната фигура на Иван Пейчев, която даваше и колорит на родния ми град. Иван Пейчев се ползваше със славата на истински поет. На човек, който живее по законите на поезията, а не на живота. Но той никога не е бил отшелник, личност извън своето време, отдал се на артистичен нарцисизъм. Вярно е, че при него имаше известно закъсняло бохемство, отзвучи от други литературни епохи. Вярно е, че всяка седмица той мъкнеше от общинската библиотека „Св. Архангел Михаил“ автори като Хамсун, Метерлинк, Уайлд, стихосбирките на „прокълнатите“. В компания обичаше да чете откъси от „Мистерии“ на Кнут Хамсун. Но цялата тая литературна психология у него се подхранваше от окръжаващата го действителност. Застоялата обществена атмосфера в Шумен, еснафският дух, задухата на войната подхранваха неговия артистизъм. Иван Пейчев беше

свързан с времето си. Неговият кръг в Шумен беше антифашистки настроен (при друг случай той казваше, че над 20 души негови приятели са загинали в борбата). Пейчев е дружил в София с Вутимски, Ванцаров, Богомил Райнов, въобще с целия кръг на поколението на 40-те години.

Поезията му е изпълнена с романтичен бунт срещу действителността.

На фона на стария Шумен (и друг път съм го писал това) той изглеждаше като странно, екзотично цвете. Но той живееше с арестите през късните есенни нощи, с трепетното слушане на Радио Москва, с военните комуникета, с тревожните биения на гонговете на Биг-Бенд...

За пръв път видях Иван Пейчев да играе в една самодейна театрална група. Той игра централна роля в една пиеса, която третираше епохата на османското иго. Тогаваше много млад и изглеждаше блед като всеки романтичен поет. За неговата поетична особа се говореше с шепот, една моя роднина говореше даже, че той „пишел нежни стихове“.

Книгите на читалището раздаваше бай Коста, който беше добродушен човек, страстен пушач, а външно приличаше на Луцифер от картината на Франк Шук. Бай Коста услужваше на всички страстни почитатели на книгата. Иван Пейчев беше от хората, които най-много четяха. Възможно е той да е „изгълтал“ библиотека от книги. Той беше от категорията на тия хора, на които четенето е станало „порок“. Просветителският глас в него, провинциалната скука, филистерството на града го беше направило талантлив читател. Иван Пейчев имаше свободно време да чете, да ходи в общинската библиотека, да играе в театрална група, да

ходи по художествени изложби, да пише стихове... Иван Пейчев даваше колорит на стария Шумен, напомняше ни, че поетичното не умира. Когато се движеше по улиците, всички чувстваха, че по улиците се движи поет. Косата му, осанката му, маниерите му издаваха артистичното в него. Това, което не може да се примири с катадневната действителност, с еснафските форми на живот, с житейския прахот, с убогостта чиновничества и тъпото офицерство. В ония години, когато го видях за пръв път, той не работеше, не чиновничестваше, а пишеше стихове, които никога не печаташе. Но изведнъж Деветосептемврийската революция даде широка гласност на неговата поетическа личност, на непубликуваните му стихове.

Иван Пейчев съм го виждал повече в София, отколкото в Шумен. Веднъж го видях да се отправя към новосъздадената редакция на в. „Стършел“ на „Добруджа“ 2. Иван Пейчев беше небръснат и търсеше някаква гребна сума от редакцията във вид на хонорар. Още не беше издадена първата му стихосбирка в библиотека „Смяна“. Той нямаше издадена книга, а около него витаеха легенди, бе обкръжен с ореол.

Иван Пейчев говореше с пристрастие за Богомил Райнов, ценеше го заради интелекта, заради градската му поезия, която била Елдорадо за поколението, по думите му. Той открил на поколението атмосферата на града, след градската лирика на Атанас Далчев (Пейчев обожаваше Атанас Далчев, също така обожаваше виталния талант на Багряна от периода „Вечната и святата“). В ония години, когато импресионизмът беше критикуван като художествено течение, Иван Пейчев говореше, че Богомил Райнов имал голяма ко-

лекция от репродукции на импресионисти...

Веднъж група приятели отидохме у Иван Пейчев на гости по повод на едно шуменско литературно издание. Той се отнесе към изданието твърде високомерно и навярно е бил прав. Той имаше по-високи художествени изисквания, демонстрираше по-високи естетически вкусове. Иван Пейчев имаше голям артистичен багаж, беше чел безразборно много автори, беше погълнал много стихове. Често споменавахе името на Борис Пастернак, а от българските поети споменавахе Теодор Траянов. Хвалеше хората на своето поколение. Често си служеше с прякори, Богомил Райнов наричаше „Бужу“, Валери Петров „Валериян“, наричаше своята литературна група „фаланга“. Много хвалеше преводите на Богомил Райнов на Маяковски, поставяше ги по-високо от тия на Христо Радевски. Иван Пейчев четеше стиховете и на по-младите поети. Беше забелязал лиричен талант у Станка Пенчева в нейния нахрумал цикъл „Лунни мисли“, който беше напечатан във в. „Литературен фронт“. Той беше пряк в своите литературни оценки, не знаеше двойно счетоводство. Някои от конкретните му литературни оценки се отличаваха с афористичен блясък. Афористичното му мислене беше характерна негова черта. То му помагаше не само по време на литературния разговор, но и в драматургията му.

Иван Пейчев обичаше да цитира това, което му харесва от поезията на другите. Той обичаше да цитира „Пирожка“ на Михаил Светлов.

Веднъж го видях на гости у брат ми в Шумен. Не знам по какъв повод, но започна да рецитира „Когато слеза вечерта...“ на Красински и се възхищаваше на чистия му, лиричен талант, на

певческия му дар, който напомня лирическите гуслари от рода на Есенин и Клюев... Помня, че говори с възхищение за историческия роман „Ден последен“ на С. Загорчинов. Също така спомена заглавието „Улис“ на Д. Джойс. В ония години твърде странно звучеше това име.

Иван Пейчев винаги е будел в мен асоциации за автентичен поет. В ония години още не знаех, че има епохи, в които се пишат стихове без поезия, когато господстват неавтентични поети. Просто за мен той беше олицетворение на истински поет. В ония години на мен ми бяха попаднали вече стиховете на „прокълнатите“ в превод на Г. Михайлов и Гео Милев, Едгар По беше забил вече в съзнанието ми своите фатални „Камбани“, на юношеския ми прозорец беше кацнал неговият гарван... Бях изчел всичко в превод, излязло от Рембо, Верлен, Бодлер. Привличаха ме баладите на Вийон (още повече след филма „Ако бях крал“), стиховете на Жерар де Нервал и Морис Ролана. И на тоя целия фон от прочетено, на фона на тоя литературен аксесоар, се появи и леко накуцващата, романтична фигура на Иван Пейчев. Не знам как се вряза в моето съзнание Иван Пейчев. Дали с красивата си глава, байронична походка, аристократична поза, която малко подхождаше на един син на шуменски предприемач. Но какво да правим, Иван Ст. Андрейчин е бил син на габровски търговец. Д. Б. Митов, който беше писал страстна апология на „прокълнатите“, на Пиер Луис, някога, не знам защо, се гразнеше от Иван Пейчев и неговото бохемство. Може би го гразнеше тая историческа закъснялост, тоя рецидив в средата на нашите следдеветосептемврийски условия. Не знам защо, но ироничната му усмивка не слизаше от лицето му при някои случаи. Те имаха

конфликт за един студент. Пейчев ненавиждаше администраторите.

Но в ония години Иван Пейчев ми беше интересен. Той носеше в себе си много от преддеветосептемврийската епоха на младата художествена интелигенция, изпълнена с антифашистки пориви, с култ към пеенето на Интернационала, с широта на естетическия поглед, с копнежа по барикадата. Бодлеризмът не е само явление на XIX век. В моя роден град, неизживял още комплексите на просветителството, идващо от възрожденската епоха, се беше родил един поет, който леко скандализираше околните с поетичното си поведение. Иван Пейчев беше поет, който трябваше да се роди в друга епоха. В една столица като София Александър Вутимски можеше да ходи в кръчмите, можеше повече да зрее. Но това е по-трудно за Иван Пейчев и неговия шуменски антураж. В Иван Пейчев имаше нещо закъсняло, нещо, напомнящо други литературни времена. В средата на хората на 40-те години той не е „бяла врана“, а съставна част. Иван Пейчев е желан гост в дома на професор Николай Райнов, който събира около себе си млади хора. За професор Райнов бохемството е свършило с епохата на Димчо Дебелянов и Димитър Подвързачов. Но той, покрай сина си Богомил, се среща с хора от по-младото поколение, хвърля мост към едно време, изпълнено вече с взривовите на конспирацията, с мъчително очакване съдбоносната развръзка на Изток.

Никога не съм си задавал въпроса откога познавам Иван Пейчев, защото дълго време съм живял с неговите стихове. А всичко това ми се струва, че е едно безкрайно дълго време.

Видях го и в едно патетично, историческо

утро, което прелисти нова страница в нашата история. Той пазеше полицейски участък, който беше вече превзет и носеше белезите на престрелката. Иван Пейчев имаше червена лента на ръкава си и вече принадлежеше не на поезията, а на гражданската милиция. Аз го видях, когато се честваше годишнината на Септемврийското въстание. Той цитира своята балада на това тържествено събрание, на което актьорът Димитър Стратиев рецитира поемата на Гео Милев „Септември“.

Тогава още не беше издадена поемата на Гео Милев и аз предоставих на рецитатора моя машинописен екземпляр, който гъмжеше от грешки, защото беше преписан от апокрифен източник. След прочитането на „Септември“ на Гео Милев, трябваше да чете балада Иван Пейчев. Баладата му имаше успех. Той завладя публиката със своята романтична образност. Тя наново припомни по свой начин кървавия месец на 1923 година, свързан със сини удавници, мъртви шепове по Дунава, с кървави снопи. Иван Пейчев изправи леко своята романтична фигура и зарецитира с напевен глас. Това беше дебютът му пред шуменското гражданство. Преди това той си позволяваше да рецитира свои стихове в интимна приятелска компания. Както е известно, той слабо печаташе, да не кажа никак. Той е далеч от професионалното отношение към стиховете, а и стагнацията на военните години не му позволяваше да печата. Обаче 9. IX. 1944 година отприщи в него някаква нова емоционална струя. Новата обстановка започна да прогонва някакви депресивни настроения, които бяха плод на безнадеждността на военните години, които хвърлиха в по-голямо отчаяние един поет като Александър Вутимски, който остана изцяло в плен на своите

настроения. Вутимски виждаше в тия страшни години само Стара Европа, той мечтаеше само да умре от „своите рани“. Иван Пейчев заживя с новата епоха.

Иван Пейчев посещаваше и нашия литературен кръг „Владимир Маяковски“, който в ония ентусиазирани години беше събрал една пъстра литературна група от пишещи хора. Иван Пейчев носеше атмосферата на своя софийски кръг и беше респектиращо име сред нас. Той имаше категорични мнения за българската литература и ни правеше впечатление. Имаше години, когато Иван Пейчев се изгуби от погледа на своите съграждани, приятели, почитатели. Той замина по едно време в Димитровград и написа стихове за строителството. По това време в Димитровград беше и Пеньо Пенев. Иван Пейчев ми е говорил много за престоя на П. Пенев в Димитровград, за първия му опит за самоубийство.

След април 1956 г. често сме разговаряли по масите в Клуба на журналистите (посещавахме и „Ален мак“), оставахме до късно. Когато разговорът продължаваше във фазата на „малките часове“, се прехвърляхме на ул. Гурко, у Тончо Жечев. Последните трамваи отдавна бяха изпуснати и Иван Пейчев оставаше да спи на ул. Гурко. С Иван Пейчев сме водили дълги разговори в Почивния дом на СБЖ в Банкя. По това време Добри Жотев пишеше една поема и известните си сатири „На гости у Дявола“. Тия свои нови работи ги четеше на Яко Молхов, на мен, на Иван Пейчев, който беше по-строг читател. По това време на страниците на в. „Литературен фронт“ се водеше дискусия за критиката. Иван Пейчев не одобряваше статията на Тодор Павлов, без да взема изцяло страната на Г. Д. Гошкин.

След дълго скиталчество най-после и Иван Пейчев се сдобил със собствен дом. На поетите най-вече им прилича да пишат такива стихове като Ясеновите: „Аз нямам дом, където да почина.“ За един дълъг период връзките ми с Иван Пейчев се прекъснаха. Той често ходеше в Калофер. А по едно време толкова беше изтощен, не можеше да върви, приемаше само гости вкъщи. Той се радваше на добро посещение. Ходили сме у тях с бутилка в ръка. Анна (която Иван наричаше „великомъченица“) винаги ни посрещаше любезно и се държеше внимателно. Тя грижливо събирала ръкописите му. С нея съм имал разговори за литературното му наследство, тя беше неизменна негова житейска спътница по нелекия му път.

В един летен ден го погребавме. С Васил Попов се разбрахме да отидем на гробищата заедно. Чаках го пред Съюза, но по-късно разбрах, че Васил замислил за гробищата с колата на Серафим Северняк.

Аз закъснях за гробищата и само успях да чуя речта на Божидар Божилов. Както винаги, Божидар Божилов говори лирично. Тоя път скъпият покойник бе една ярка фигура на тяхното поколение. На това поколение, което израсна между двете войни, което знае суровата романтика на антифашистката борба.

ЗДРАВКО ПЕТРОВ

СЛОВО ЗА ИВАН ПЕЙЧЕВ

Аз би трябвало да мълча, но не мога да преодолея в себе си Иван Пейчев, срещата с когото – и приятелството – е една от най-големите сполуки в живота ми.

Ние се срещнахме след отпечатването на една моя юношеска поема, в която ентусиазмът и провинциалната амбиция на отчаяно момче ми обещаваха сигурното бъдеще на непрестанно усилие над глумите – престъпление, което се извършва в името на всичко, каквото пожелаем.

Тогава аз не знаех какво да правя със своята собствена душа и под внушението на една огромна, вече почти изчезнала аудитория бях на път да си измисля друга, по-приемлива, по-опитомена, но не своя душа, да я извая и защитя с печалното въздушевание на Андерсеновите оловни войничета...

Музика... Началото на парада... Рязко повишено самочувствие, но Иван Пейчев с една отрувиста реплика разпори барабаните му – това ме оскърби въпреки великолепената му усмивка и оттогава е любовта ми и нервната гримаса на гъното ѝ – което ме прави и по-малкия в нашето приятелство.

Помня – неговата красота ме удиви. Тая почти болезнена красота на главата му – особено ръцете – и в най-привично делничните движения. Крекво колебливата му походка, чиято опорна точка е някъде между небето и земята – и може би

затова – невероятно стабилна. И най-вече – дълбоката клавиатура на неговите жестове – резки, бурно отчетливи – скръбно средство за защита на една нежна, уязвима, чувствителна душа. А други – изваяни от доверие за удостоените и достойни за доверие... Едва забележими и празнични, защото носталгията по празника е главното, което ни сближи. Как да забравя – една маса, три риби, пет чаши и силуета на някоя изтъкната из тишината дума, която тъй рязко смъква групите си, че ни заслепява с внезапната си любовна голота.

Празничното е същността му! Той винаги носи празника в себе си – празникът е неговото здраве... И той го осъществява! И с това отрича „теорията на ужаса“ – смъртта! Той е винаги в центъра на празника и малко встрани от него... Тука е тайната на неговото обаяние, което обединява понякога на масата му толкова различни и изначало разделени светове. Невинни и виновни по призвание, ангели и бивши архангели, мъже и жени, и деца... Момичета!

Това би могло да се нарече „иванпейчевската атмосфера“ – тъжно обещание за братство, обещание, което се излъчва и от кожата, от порите на неговите стихове.

Защото и те – както всичко, направено от човека – са по ръста и по образа на създателя си.

Отношенията му с думите са както отношенията му с хората – страстни, категорични, граматични.

Драматизмът на неговите отношения с думите се съгъства понякога дотолкова, че тялото му – което той не обича – не издържа и тогава той, най-нежният и най-общителният, трябва да изпие чаша с вино, за да възстанови контакта

си с хората... Дори с най-близките!

Но той не се предава, т. е. не прибегва до насилие над думите, в което е и голямото поражение на повечето от колегите му. Той знае тайната на паузите между думите – спасителната пауза, в която се възстановява взаимното доверие... Оная тъй рядко интимна интонация, окървавена от безкрайните часове на самота, очакване, търпение, време на мизерия и тържествуване, на оскъбление и разкаяние, на смирение... (Аз се плаша – и кой има смелостта да дешифрира живота на поета.) Но да се върна на интонацията – единствената интонация, която възстановява невинността – първичното предназначение на думите... А има ли по-насилвана и по-компрометирана материя от думите?

Това е работа! Святата, истинска, единствена работа на поета, в която успехите са толкова съмнителни, а признанието – тъй оскърбително понякога. Най-несправедливо оценката работа, защото предаността, верността към думите понякога е по-голяма от тая към хората, към езика им. А кой друг, ако не поетът, може да защити и съхрани живота на езика и непрестанно застрашаваното му здраве?

Тъкмо тук е опасното пространство, трагиката на поета – родения – мястото, изпепелено от гръмотевиците на толкова професионални и непрофесионални наблюдатели на нашата поезия... И ме изумява устойчивостта – силата, с която въпреки всичко се осъществява поетът. Наистина ли са „слепи децата на боговете“, или са „зрящи очите на душите им“ – не зная, но винаги са ме изумявали явленията Ботев, Яворов, Дебелянов, Далчев, Пейчев, Геров...

И накрая – това е най-убийствената, най-нездравословната работа! Най-безнадежно непрекъснатата работа, която ерозира тялото – очите, ръцете, сърцето... Но какво е тялото пред възможността да бъдат съчетани няколко най-различни и често пъти враждебни помежду си думи, да бъдат измъкнати от хаоса те и да бъдат венчани, както Ромео и Жулиета в параклиса пред олтара на отец Лоренцо.

Но да! Какво е жалкото тяло пред точното и красиво атлетическо словосъчетание:

Когато ти решиш да си заминеш,
недей си взема сбогом нито с мен,
нито с морето!
Иди си, без да се сбогуваш!

О, работа, в която животът на поета прилича на самоубийство, но не е самоубийство, а едно непрекъснато изумление от човека и живота във всичките му превъплъщения!

Поетът умира от изумление!

Аз не говоря за имитаторите в областта на словосъчетанията, колкото и свършени да са те. (О, колко тънка, едва забележима, но съдбовна е тая граница между имитацията и истинското... Неописуемото.) Не за тия, които насилват думите (а те са толкова безпомощни и невинни), които извиват техните китки и юношески глезени и ги захвърлят в моргата – по мрамора на жалките си книги, по казармените плащове на мъртвите си книги... Страшни книги, изпълнени с агонията на насилениите, оскърбени средства!

Говоря за поетите! За хората – изстрадали любовта си към живота, осъзнали – изкупили от-

говорността си пред средствата! За малкото, което са над инфантилната имитация на възторга и ентусиазма – истинските възторжени ентусиасти... За които правенето на поезия не е средство, а съдба! Съдба, в която една нация осъзнава стойността си... Говоря за Иван Пейчев!

Иван Пейчев отдавна преодоля популярното за поезията ни през 50-те години „непосредствено отреагиране на събитията“, в което прекрасните намерения ни трогваха въпреки печалните резултати. Инстинктът му подсказва, че голямото, вдъхновено стихотворение е само по себе си едно голямо събитие, не по-малко материално и въздействащо от едно Кремиковци, от една напоителна система, от една реколта... Инстинктът ли? Преди всичко опитът. Димитровградските стихотворения... Там той изстрада цялото тъй наречено „реализиране на темата строителство“, предварителните конструкции, обезкървените резултати, отчаянието... Но въпреки това от тия стихотворения се излъчва такова обаяние – трогателно и лъчезарно, не по-малко светло от детското присъствие в грозните, но тъй скъпи за сърцето димитровградски блокове.

В паузата, продължила няколко години, той си наложи спасителното мълчание на оздравяващите – пие вино, влюбва се в жени и пред очите им осъществява верността си към единствената, пътува с приятели с влакове към морето... Усмивва се, а може би му е било смъртно трудно. Сигурно е имало месеци на отчаяние, но той не е от расата на поетите, които развяват спалните си пижами из страниците на литературни списания... Той осъществява живота си с едно почти декоративно достойнство! Тогава може би са

прозвучали първите реплики на неговите пиеси – другата му способност да материализира думите, но сега няма да говоря за това.

Аз ще говоря за мълчанието! За златните звонци в устните на поета! За това огромно, достойно, невероятно съсредоточаване, наречено мълчание! За едно мълчание, което носеше всички белези на религия и въпреки това – бе преодоляно. За преодоляното мълчание, из което избиха златните кънове на последните му стихотворения! И за онова тъй рядко явление в поезията на всички народи – опита му да разбие мита за себе си! Тука е неговото величие – рискът, страхът (и с основание) от една безпределна самота. Защото ние не обичаме да разбиват представите ни за някого. И жестоко си отмъщаваме. В това е голямата катастрофа на повечето поети. Но Иван Пейчев пое риска (той не ни казва какво му е струвало това) и разбива легендата за себе си! Препочита да остане верен на сегашното си общество, на сегашната си душа, отколкото на представата ни за него... Последните му стихотворения са доказателство за това. Между тях има стихове, които той обича, и такива – които не обича. За първи път – никаква преграда между него и думите... Лице с лице! Едно изключително доверие от двесте страни – 80 стихотворения, половината от които са на равнището на най-хубавото в съвременната европейска поезия! Свободни, мощни, нежни стихове – една целенасочена и експресивна материя, подожена върху остриетата на няколко скръбни синкопа...

И все пак ти не съществуващ, смърт!

Ти, жалък ритуал на моето познание!

Кратки стихотворения, осъществени с оная свобода, която окриля отношенията между най-близките любими хора.

Подарявам ти голямото свое море!
Подарявам ти реката, която обичам!
Подарих ти всичко, което нямам
– защо си с друг?

Мога ли с беззащитните свои ръце
да извая от гъжд нежността си и тебе?

Стихотворения, в които той достига до дълното на самотата си и с това я отрича... Той преминава през всичките ѝ кръгове, за да се срещне с нас... И той се среща с нас и ни засвидетелства изстраданото си доверие. Ние можем да харесваме и да не харесваме неговите стихотворения, но ние не можем да не почувстваме достоверността им, мястото им в пространството. И в това е стойността на голямата поезия! Особено сега – когато клакьорите отново заработиха с розовите си длани и се развихря тая некрофилистична оргия над гробовете на знайни и незнайни герои...

Аз ще говоря за Иван Пейчев! За истинската поезия!

За поведението на поета.

В този смисъл неговият живот за мен е урок по морал! И аз съм му благодарен!

ХРИСТО ФОТЕВ

ДАЛЕЧНОТО ПЛАВАНЕ НА ИВАН ПЕЙЧЕВ

1.

Малцина са съвременните български поети, у които така остро и болезнено отекват противоречията на времето, както у Иван Пейчев. Поезията му сякаш е арена на непрестанни стълкновения – там си дават среща добро и зло, любов и омраза, живот и смърт. И колкото повече се потопява той в кратера на годините, толкова повече се изкачва по стълбата на светлината душата на неговата поезия. Неспokoйствието, несекващото вътрешно движение, нравствената непримиримост – ето изворите, от които черпи сила лирическото му вдъхновение. Дори в отрицанието на поетичното Иван Пейчев търси поезията, в застоя гири движението, в смъртта – кънoвe-те на живота:

Ще вървим
и ще бъде страшна
смъртта.
Ще вървим,
ние знаем колко е
страшна смъртта.
Ще вървим,
ще вървим.
Ние знаем, единствени знаем
колко е страшна

смъртта.

Така ще вървим
без никакъв вятър в косите.

Така ще вървим
без никаква дума
в познатото наше
огромно мълчание.

Каква енергия, каква завладяваща жизненост блика от тези регове, които уж ни водят към образа на смъртта! Но няма ли тук много повече светлина, отколкото мрак? Не ни ли извежда тунелът, в който вървим с автора, към едно начало, а не край, към рождество, а не гибел? Ето един апофеоз на живота чрез страданието, чрез болката, чрез най-човешкото чувство – съмнението.

Невъзможно е Пейчев да бъде разбран и обяснен с традиционните критически клишета. Той не се поддава на класификации. Единно в многообразието си и многообразно в единството си, неговото творчество неведнъж е било посрещано с неразбиране, с погрешни тълкувания, с потискаща едностранчивост, със спекулативни интерпретации.

Днес ние имаме нужда да потърсим истинския, неподправения, а не митологизирания образ на Иван Пейчев. Твърде много се говори и пише за резигнацията и скепсиса, за отчаянието, които били завладели поета особено през последните години от живота му, за мрачните интонации на късните му творби. Но дали наистина е така?

Ако внимателно прочетем стихотворенията от последните две книги на поета – „Знамената са гневни“ и „Сенки на крила“, тоя мит бързо ще рухне. В тези творби има съмнение и страда-

ние, болка и покруса, гняв и разочарование, но в тях няма и следа от апатия и униние. Според Иван Пейчев поезията трябва да бъде другото име на надеждата. Надеждата, че човекът ще открие действителния път към истината, хармонията и красотата, че ще се прероди поетически пред лицето на бъдещето. Поезията в споменатите книги отразява сблъсъка на противоположни чувства, състояния и настроения, мъчително съмнение, раздвоение и вътрешни конфликти и именно затова нейн естетически бог, нейно емоционално слънце е надеждата.

И тук се сблъскваме с един парадокс – по своята най-дълбока и съкровена природа Иван Пейчев е лирик, а стиховете му почти винаги са изпълнени с драматично напрежение, заредени са с резки колизии и конфликти. Почти във всяка строфа долавяме дълбоко страдание и вътрешно раздвоение. Поетическото самосъзнание на Пейчев се саморазгръща от конкретната метафора, образ или сравнение, от опредметената лирическа визия към един своеобразен порив към абсолютното. На везните между космическата освободеност и поривност и релефната, предметната образност се ражда магията на лирическото слово у поета.

Защо все пак има такова скрито драматично напрежение в поезията на Иван Пейчев?

Отговорът на тоя въпрос се крие в противоречивостта на човешкото битие. Лириктът иска да пресъздаде поетически тайната, наречена човек. Но човекът никога не е един и същ, доброто не може да се разбере без злото, любовта не може да се възприеме без омразата, животът не може да се изтълкува без смъртта. Така поетът, като извайва словесните статуи на нежното любовно

чувство или ликуващото великолепие на природата, неизбежно нарушава идилгията, внасяйки драматични и даже трагични тонове. Понякога той дори вижда себе си като „един невероятен гладиатор“, който пада „в мрежите на главата разлика/ под ветоето на стадионите,/ които плюят семки“.

Но не се предава.

2.

Във вените на Иван Пейчев пулсира жива високата национална поетическа традиция. Слово то на Яворов, Дебелянов, Лилюев възпламенява душата на младия поет и поставя началото на непрекъснатия му романтичен бунт срещу действителността. Още в ранните стихотворения на Пейчев впечатляват непримиримостта и нравственият стоицизъм, твърдата позиция и безкомпромисното отстояване на идеала. Без съмнение това го откроява и сред другите поети от т.нар. поколение на 40-те години – Александър Вутимски, Александър Геров, Веселин Ханчев, Богомил Райнов, Валери Петров.

През годините Иван Пейчев непрестанно изостря драматичното си светоусещане – от „Омраза“, „Париж“ и „Септември“, поместени в първата му книга, озаглавена скромно „Стихотворения“, до последните си творби. Но забележително е, че тъкмо засилването на драматизма зарежда с действителен, оптимистичен патос конкретното стихотворение:

Ти, моя най-безсмислена
 измислица.
 Ти, мое отчаяние, изваяно
 от тежък морски мрак
 и от море,
 несъществуващо, необичайно
 и винаги неповторимо.
 Ти, мое отчаяние,
 ти, мое изваяние
 от смърт и от вълни,
 и от небе, в което
 нищо няма.
 Колко си нежна ти,
 о, колко нежна,
 нежна, нежна, нежна
 си ми ти
 в секундите, във миговете
 нежни
 на своето крушение.

Този оптимистичен патос извира от динамиката на лирическото изображение, от вътрешната експресия на емоцията, от синкопния ритъм на стиха. От „Лаконично небе“ нататък Иван Пейчев почти изцяло потъва в стихията на белия стих – неговата разкрепостеност и асоциативна натовареност осигуряват по-голяма свобода на думите, по-голяма артистичност и импровизационна мощ.

Удивително е, че белият стих позволява на Пейчев да придобие дори по-голяма мелодичност и ритмичност на лирическия си рисунок. Мелодията сякаш продължава да звучи и след края на стихотворението. Тук отново се натъкваме на полярно звучащи интонации – от елегичната до бравур-

ната. Стихът е едновременно нежно-лиричен и трагично-призивен, субтилно-реещ се и крещящо-ярък. Той е разкъсван между фанфарно-валдохорновото звучене и дискретно нашепващите ноктюрноподобни звуково-пластически отражения.

В едно свое интервю поетът споделя: „Аз непрекъснато се движа в две огромни измислици: морето и любовта.“ Действително в „Далечно плаване“ и „Лаконично небе“ двата най-натоварени символа са морето и любовта. Те сякаш са двата полюса, между които протича волтовата дъга на поетовите пътешествия. Във въображаемото пътешествие поетът вижда възможността да сътвори един нов свят, свят на хармонията и красотата, свят, недостъпен за стихията на потребителското мислене и бездуховността. Образът на морето става символ на свобода, на пълна разкрепостеност на човешкия дух:

Тръгвай със мене, море.

Тръгвай, моя безумна измислица.

Тръгвай със мен.

Трябва да станеш безумна измислица,
за да тръгнеш със някого.

Трябва да станеш опровержение,
за да тръгнеш с безумците.

Скъпо, измислено, нежно море,
тръгвай със мен.

А любовта се възприема в много широк контекст – като воля за творчество, като борбеност и непримиримост, като способност на човека да прониква и се слива с живата и неживата материя, да чувства себе си част от вселената и вселената част от себе си.

Всъщност „измислиците“ морето и любовта са много по-реални, отколкото всичко, което заобикаля поета. Иван Пейчев болезнено реагира срещу онова, което убива поезията във всекидневното и в човешката душа – конформизма, липсата на въображение, страха, униформеното мислене, филистерското съобразяване със силните на деня, мужитурско-шушумишкия манталитет и пр., и пр. Иван Пейчев непрекъснато плува из необятните пространства на морето и любовта. Затова той им посвещава толкова възторжени и завладяващи стихове. Затова и те му отвръщат със своята безкористна и чиста любов.

Поривът на Иван Пейчев към светлината – и в творчеството, и в жизнения му път, които са поразително взаимопроникващи се – е толкова неугържим, че той я търси дори в нейната противоположност – и в мрака, в мълчанието на смъртта. Впрочем, четейки поезията на Пейчев, можем да открием много нюанси на мрака – от едва припадащия виолетов здрач през съгъстяващия се сумрак към черно-синьото индиго на мрака.

Въобще за този поет е характерно рисуването не само с думи, а и с цветове. Цветът има важно, почти структуроопределящо значение за него. При това той търси изразителните и изобразителните богатства на цветовете гама не само в багрите, нюансите, полутоновете, полусенките, но се опитва да открие някакъв и цветовото излъчване на отделните думи.

3.

Критиците и литературните изследователи загатват за парадоксите у Иван Пейчев. Но никакъв критически анализ не би могъл да обясни парадоксалните обрати на неговото лирическо повествование. Как да се съчетае ефирната нежност на лирическото чувство със суровите, драматичните импулси на идеята, симфоничното разгъване на поетическите образи с гротескното изкривяване, взривяване, разпадане на традиционния смисъл на думите? Как да догоним скоковете на авторското въображение, което размества местата на реалното и фантазното? Как да обхванем цялото богатство от нюанси, как да обозрем айсберга на подтекста, когато поетът като в дъве огледала, поставени едно пред друго, отразява дълбинните пластове на добро и зло, лъжа и истина, духовно и бездуховно, красиво и грозно, натоваарвайки простичките наглед образи и метафори с огромна смислова енергия?

Късната лирика на Пейчев говори за неговия засилващ се стремеж към съдържателното натоваарване на стиха. Тук най-ярко проличава и антиномичният характер на поетическото му мислене – в пулсациите на противоположностите, във волтовата дъга между полярните внушения се ражда магмата на поетическия образ:

Единствено само аз,
пиян от светлината,
пиян от синьото,
пиян от гибелта си,
пиян от теб,
се връщам винаги

в обратността на
всичко.

Поетът непрекъснато се опитва да осмисли преследващата го неизживяна скръб на „образи и мисли премълчавани“. В премълчаваните образи и мисли зрее и неусетно се ражда тъгата, преминаваща в ликуване, възторгът, залязващ в покруса, страстта, сублимираща в съзерцание, томлението, изригващо във вик.

За Иван Пейчев истината, справедливостта и красотата са тъждествени. Цял живот той търси техния събирателен образ чрез словото. И го намира там, където словото в своята най-върховна искреност постига нравствените измерения на свободата, там, където Слово и Дело засияват ведно в прекрасната експлозия на Светлината.

Поетът не може да живее без гневните знамена на свободата. Всяко негово стихотворение е крачка към подстъпите на свободата, излаз към вътрешното освобождение на волята. Затова в късната лирика на Пейчев продължават да плющят знамената на борбата, все по-жив става споменът за жертвите на антифашистката съпротива, от чиито очи струи лъчезарието на бъдещето. И все по-мощен и настойчив става тласъкът към постоянно нравствено самопречистване, към непрекъснато прераждане на свободата на духа:

С колко много срам
живея между мъртвите
приятели
с една надежда,
че са ме забравили,
с една надежда,

че са ми простили,
с голямата надежда,
че не мога
да живея
без гневните
големи знамена,
без страшния
и гневен монолог
за свободата.

Едно от нелепите твърдения за Иван Пейчев, поддържано и досега от някои критици, е, че той е камерен поет. Едва ли има смисъл да се опровергава подобна безсмислица. Цялото творчество на поета доказва тъкмо обратното. Поезията, както и животът му, се разгръщат в несекващо кресчендо. Лириката на Пейчев е задъхана, дисонансна, вечно спореца, на места неустово звучаща, изпъстрена с неподвижни обрати и парадокси, експлозивна. Дори пейзажът у Пейчев е действие, порив, страст, движение и промяна. Ако има нещо, което е въобще неприсъщо за поета, това е статиката, спокойствието, умереността.

По своеобразен начин това се отразява и в неговата граматургия. Самият Пейчев посочва, че неговата поезия е граматическа, а граматата — поетическа. И ако „Всяка есенна вечер“ произведе навремето толкова силно впечатление, а продължава да вълнува и днес, то е не само заради очовечаването, връщането на героите от антифашистката борба на техните реални, земни качества, не само поради силния антикултовски патос на пиесата, но и защото взривният поетически темперамент на автора търси в сюжета, образите, характеристиките на героите диалектичното напре-

4.

На кого принадлежи днес Иван Пейчев?

На онези, които искат да галванизират скепсиса и резигнацията в неговата поезия, да го удушат в обятията на естетското самооблъщение и да го провъзгласят едва ли не за пророк и певец на кръчмарските хленчеци полуустини? На онези, които жадуват да изкористят неговото отвлечение от нашествието на бездарието и бездуховността, да фалшифицират нравствения му кодекс и го покажат като изцяло превзет от тъгата и разочарованието? Или на тези, които избират борбеността и непримиримостта на неговото слово за съюзници в грандиозната социална, екзистенциална и духовна промяна на човека и времето?

Отговорът на тези въпроси е ясен. Враг на казионния оптимизъм, Пейчев същевременно твори поезия с голяма оптимистична енергия. Неслучайно той и Георги Джагаров са едни от първите предтечи, които прокарават пъртина за раждащото се по това време поетическо поколение, призвано с нова чувствителност, с нови идеи, с мощен естетико-художествен заряд и порив да тласне напред развитието на модерната българска лирика.

Поезията на Иван Пейчев ни е необходима днес, за да се изкачваме към светлината. Тя ни помага да отличаваме фалшивия от изстрадания оптимизъм, зарежда ни с безкомпромисна нравст-

вена енергия, призовава ни към борба за съхраняване вътрешната свобода на човека. Тази поезия ни заразява с настъпателност и действеност:

Не се достигат
с уморени крачки
гневът на твоите
знамена
и гневната увереност
на свободата.

ИВАН ГРАНИТСКИ

СЪДЪРЖАНИЕ

НАЧАЛО НА ДЕНЯ

СТИХОТВОРЕНИЯ

1948

Страх / 7

Вечер / 8

Сантиментално / 9

Любов / 10

Далечно / 11

Омраза / 12

Париж / 15

Септември / 17

В МИНУТИ ПРЕД АТАКА

1955

Тишина / 20

Четвърта рота / 21

За да живееш / 22

Безименната кола / 23

Бойна гружка / 24

В минути пред атака / 25

На пост / 26

Ничия земя / 27

Спокойна нощ / 29

Проверка / 30

Спомен / 31

НАЧАЛО НА ДЕНЯ

1955

Дни и дела / 34

Този, който не стана моряк / 35

*** По зелената мека трева / 37

ДАЛЕЧНО ПЛАВАНЕ

1962

Отплаване / 41

На пътствие / 43

Далечно плаване / 45

*** Аз не мога да бъда винаги с теб / 48

Следи / 50

На път / 52

Север и юг / 54

Есен на брега / 56

Изгнание / 58

Среща / 60

Простор / 62

Изповед / 64

Орбити / 65

Птица / 66

Дъжд / 67

*** Изгорено от слънце небе / 68

Признание / 69

Сняг / 71

Утрин / 72

Колебание / 73

Всяка улица / 74

Елегия / 75

Път / 77

ЛАКОНИЧНО НЕБЕ

1967

Вълнолом / 81

Бягство / 82

*** Остана само маската / 84

Пладне в Несебър / 85

Раздяла / 88

Калофер / 90

Звездни мигове / 91

Недоразумение / 92

Копнеж / 93

Ноци / 94

Мълчание / 96

Лаконично небе / 98

Мост / 99

Врата / 100

Шумове / 101

Размисъл / 102

*** Снегът засипва пътищата стари / 104

*** Не ми вярвай / 105

*** Не съществува твоето море / 107

*** Не си отивай / 108

*** Имало едно време / 109

*** Свикни със грозотата на света / 110

*** Преследван от резкия звън на трамваите / 111

*** От гълзото общуване със виното / 112

*** Върни се в светлината на деня / 113

*** В последна сметка / 114

*** По всички румбове / 115

*** Не ще достигнеш вече оня бряг / 116

*** Преди полунощ / 117

*** Отблъскват корабите / 118

*** Къде е твоето писмо? / 119

*** Капитанската шапка скърби / 120

*** Не ме оставяйте на този бряг / 121

*** Не чаках есента / 122

*** Не искам да се връщам в твоя сън / 123

*** Не е истина / 124

*** Завръщането ти / 125

*** Добър вечер, Калофер / 126

*** С книжните кораби / 127

*** Стой със затворени очи / 128

*** Не ми изпивай чашата / 129

*** Не е най-страшното / 130

*** В четиринадесет и десет / 131

*** Тръгвай със мене, море / 132

*** Сложи си пак моряшката фланелка / 133

*** Нито едно пристанище не ще те приюти / 134

ЗНАМЕНАТА СА ГНЕВНИ

1973

*** Над тебе / 137

*** В обезлюдената си младост / 138

*** Изкъртена буца пръст / 139

*** Двете пехотни ротни вървят / 141

*** Без Калофер / 142

*** Помни вятъра / 143

*** С последните си уморени крачки / 144

- *** Не мога да живея / 145
- *** Последвай небето / 147
- *** Толкова си самотен / 148
- *** Нима не се страхуваш / 149
- *** Господи, Господи / 150
- *** Само съм / 152
- *** Нека седем капитани / 153

СЕНКИ НА КРИЛА

1977

- *** Сбогувам се / 157
- Стихотворение, написано от Анна / 159
- *** Не отивай далече / 161
- *** Просто умира гъжда / 162
- *** Излезеш ли / 163
- *** Ти би могла / 164
- *** В загубения ден / 165
- *** Загуби всичко / 166
- *** Престоят ми / 167
- *** О, как съм уморен / 168
- *** Къде е утринта / 170
- *** Със тъжните / 171
- *** Така е дълга тази нощ / 173
- *** Капитане, самотен е / 174
- *** Ти, моя най-безсмислена / 175
- *** От доброта / 177
- *** Почти невъзможен / 178
- *** Угасва залезът / 180
- *** Прости страхът ми / 181

- *** В безсънията ми / 183
- *** Ти никога не си била / 184
- *** О, как горчи ракията / 186
- *** Ще вървим / 187
- *** Ти ми прости за всички тези / 188
- *** Дойдоха дни / 189

ДУМИ ЗА ИВАН ПЕЙЧЕВ

Регове от биографията / 193

Той беше поет и ни каза всичко за себе си

– Петър Пондев / 196

Носталгия

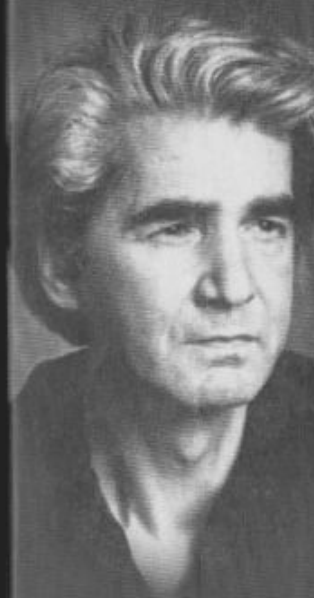
– Здравко Петров / 215

Слово за Иван Пейчев

– Христо Фотев / 227

Далечното плаване на Иван Пейчев

– Иван Гранитски / 234

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

Класическите произведения на българската литература са слънчевите стълбове, крепящи националното ни самосъзнание. Те са кристалните мостове на възторга, по които Отечеството ще премине през огън и страдание и ще пребъде в третото хилядолетие. Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

ИЗДАТЕЛСТВО • ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ •